

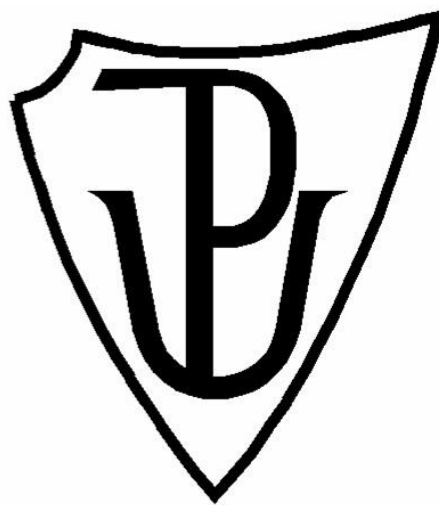
Univerzita Palackého v Olomouci

Bakalářská práce

Univerzita Palackého v Olomouci

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálních studií

**Dopady emigrace z českých vesnic
rumunského Banátu**

Vypracovala:

Zdeňka Jarošová

Vedoucí práce:

Lucie Macková, M.A.

Bibliografický záznam

Autor (osobní číslo):	Zdeňka Jarošová (R16428)
Studijní obor:	Mezinárodní rozvojová studia
Název práce:	Dopady emigrace z českých vesnic rumunského Banátu
Title of thesis:	The effects of emigration from the Czech villages of Romanian Banat
Vedoucí práce:	Lucie Macková, M.A.
Rok obhajoby práce:	2019

Abstrakt: Tato bakalářská práce se zabývá procesem emigrace z českých vesnic v rumunském Banátu. Jako hlavní cíl práce byla stanovena analýza dopadů emigrace na místní komunitu a adaptace starousedlíků v reakci na tento proces. Teoretická část je zaměřena na historický vývoj oblasti, její kolonizaci a populační vývoj českých vesnic. Praktická část je založena na terénním výzkumu, který proběhl v Eibentále a ve Svaté Heleně. Poslední část práce je věnována rozvojovým projektům realizovaným v oblasti.

Klíčová slova: migrace, česká menšina, diaspora, vysídlení, rumunský Banát

Abstract: This Bachelor thesis deals with the process of emigration from Czech villages in the Romanian Banat. The aim of the thesis is to analyse the effects of emigration on the local community and adaptation of residents to this process. The theoretical part of this thesis is focused on the historical evolution, on the colonization of the region and the development of the settlement of the Czech villages. The practical part is based on the field research, which took place in Eibental and St.Helena. Last part of the thesis is devoted to the development projects implemented in the area.

Keywords: Migration, Czech minority, Diaspora, Resettlement, Romanian Banat

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jsem pouze podklady uvedené v příloženém seznamu použitých zdrojů.

.....

V Olomouci dne 11. dubna 2019

Zdeňka Jarošová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své práce Lucii Mackové, M.A. za cenné rady, vstřícnost a podnětnou zpětnou vazbu.

Dále bych ráda poděkovala obyvatelům Svaté Heleny a Eibentálu a také panu Václavu Salajkovi za ochotu zúčastnit se kvalitativního výzkumu. Bez nich by tato práce vznikala jen velice obtížně.

Zvláštní poděkování patří mé rodině a blízkým přátelům, kteří mě podporují a jsou mi oporou po celou dobu mého studia.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Zdeňka JAROŠOVÁ**
Osobní číslo: **R16428**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Dopady emigrace z českých vesnic rumunského Banátu**
Zadávající katedra: **Katedra rozvojových a environmentálních studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Bakalářská práce se bude zabývat procesem emigrace z českých vesnic v rumunském Banátu. Autorka v práci bude rozebírat historické pozadí české migrace do Banátu a specifický způsob života tamní české menšiny. V empirické části se práce pokusí identifikovat hlavní příčiny migrace a její společenské, ekonomické a demografické důsledky pro tamní komunitu banátských Čechů. Pomocí polostrukturovaných rozhovorů se budou zjišťovat procesy adaptace starousedlíků v reakci na migraci a jejich transnacionální vazby s lidmi mimo Banát.

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Rozsah pracovní zprávy: **10 - 15 tisíc slov**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Desideriu, G. (2013). *Historie českých komunit v Rumunsku*. Praha: Herrman & synové. Jech, J., Secká, M., & Scheufler, V. (1992). *České vesnice v rumunském Banátě*. Praha: ÚEF ČSAV. Kocman, J. (2011). *Vyprávění o Banátu - povídání s Janem*. Marčovice: Euroservice 1999. Langhammerová, J., & Kvaček, J. (2009). *Český Banát - život a tradice českých obyvatel rumunského Banátu*. Praha: Národní muzeum. Nosková, H., & Váchová, J. (2000). *Reemigrace Čechů a Slováků z Jugoslávie, Rumunska a Bulharska 1945 - 1954*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Secká, M. (1992). *Česká menšina žijící v rumunském Gerniku (Nástin materiální a duchovní kultury)*. *Český lid*, 217-228. Secká, M. (1996). *Češi v Rumunsku. Češi v cizině*. Szálo, C. (2008). *Transnacionální migrace: Proměny identit, hranic a vědění o nich*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury. Urbánek, R. (2003). *Češi v rumunském Banátu*. Vysoké Mýto: Regionální muzeum (Vysoké Mýto).

Vedoucí bakalářské práce: **Lucie Macková, M.A.**
Katedra rozvojových a environmentálních studií

Datum zadání bakalářské práce: **10. dubna 2018**

Termín odevzdání bakalářské práce: **13. dubna 2019**

L.S.

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 11. května 2018

Obsah

SEZNAM ZKRATEK, TABULEK A OBRÁZKŮ	10
ÚVOD	11
CÍLE A METODY PRÁCE	13
1 RUMUNSKÝ BANÁT	14
1.1 DEFINOVÁNÍ A VYMEZENÍ OBLASTI BANÁTU	14
1.2 PŘÍRODNÍ PODMÍNKY V RUMUNSKÉM BANÁTU	15
1.3 HISTORIE ÚZEMÍ BANÁTU	15
1.4 OSIDLOVÁNÍ OBLASTI BANÁTU	16
1.5 ČESKÁ MIGRACE DO OBLASTI SOUČASNÉHO RUMUNSKÉHO BANÁTU.....	17
1.5.1 PRVNÍ VLNA OSÍDLENÍ.....	17
1.5.2 DRUHÁ VLNA OSÍDLENÍ	18
1.5.3 TŘETÍ VLNA OSÍDLENÍ.....	19
2 ČESKÉ VESNICE V RUMUNSKÉM BANÁTU	20
2.1 SVATÁ HELENA (RUM. SFÂNTA ELENA)	20
2.2 GERNÍK (RUM. GÂRNIC)	20
2.3 BÍGR (RUM. BIGÂR)	21
2.4 ROVENSKO (RUM. RAVENSCA)	21
2.5 ŠUMICE (RUM. ŞUMIŢA).....	21
2.6 EIBENTÁL (RUM. EIBENTHAL).....	22
3 ŽIVOT BANÁTSKÝCH ČECHŮ	23
3.1 NÁBOŽENSTVÍ, ZVYKY, OBŘADY A OBYČEJE	23
3.2 OBŽIVA	24
3.3 ŠKOLSTVÍ A JAZYK	25
4 TEORETICKÝ RÁMEC A TERMINOLOGIE	26
4.1 POJEM MIGRACE	26
4.2 TEORIE „PUSH – PULL“ FAKTORŮ	27
4.3 TEORIE MIGRAČNÍCH SÍTÍ.....	27
4.4 DIASPORA.....	28
4.5 TRANSNACIONALISMUS.....	29

5 PRAKTICKÝ VÝZKUM	31
5.1 METODOLOGIE VÝZKUMU	31
5.1.1 REALIZACE VÝZKUMU	32
5.1.2 ANALÝZA DAT	33
5.1.3 MOŽNÉ LIMITY VÝZKUMU.....	34
6 EMIGRACE Z OBLASTI.....	35
6.1 POPULAČNÍ VÝVOJ ČESKÝCH VESNIC V RUMUNSKÉM BANÁTU	35
6.2 REEMIGRACE Z ČESKÝCH VESNIC RUMUNSKÉHO BANÁTU	38
6.2.1 PRVNÍ REEMIGRAČNÍ VLNA	38
6.2.2 DRUHÁ REEMIGRAČNÍ VLNA.....	39
6.2.3 TŘETÍ REEMIGRAČNÍ VLNA	40
6.3 HLAVNÍ PŘÍČINY ODCHODU OBYVATEL Z ČESKÝCH VESNIC	40
6.3.1 EKONOMICKÉ FAKTORY	41
6.3.2 SPOLEČENSKÉ FAKTORY	42
6.4 DOPADY EMIGRACE Z ČESKÝCH VESNIC RUMUNSKÉHO BANÁTU.....	44
6.4.1 EKONOMICKÉ DOPADY.....	44
6.4.2 SPOLEČENSKÉ DOPADY.....	46
6.5 TRANSNACIONÁLNÍ VAZBY MÍSTNÍCH S LIDMI MIMO ČESKÉ VESNICE RUMUNSKÉHO BANÁTU	49
7 ROZVOJOVÉ PROJEKTY V RUMUNSKÉM BANÁTU	52
7.1 AKTIVITY ORGANIZACE ČLOVĚK V TÍSNI.....	52
7.2 AKTIVITY OBLASTNÍ CHARITY HODONÍN.....	53
ZÁVĚR	54
POUŽITÉ ZDROJE	57
PŘÍLOHY.....	61

Seznam zkratek

CK – cestovní kancelář

ČR – Česká republika

IOM – Mezinárodní organizace pro migraci (International Organization for Migration)

INSSE – Rumunský národní statistický úřad (Institutul National de Statistica din Romania)

OCH – oblastní charita

OSN – Organizace spojených národů

Seznam tabulek

Tabulka 1: Seznam respondentů	33
Tabulka 2: Počet obyvatel v českých vesnicích rumunského Banátu	36
Tabulka 3: Počet reemigrantů ve druhé reemigrační vlně a úbytek obyvatelstva v jednotlivých vesnicích	39

Seznam obrázků

Obrázek 1: Rozdělení oblasti Banátu.....	14
Obrázek 2: Rozmístění českých vesnic v rumunském Banátu	22
Obrázek 3: Vývoj počtu obyvatel v českých vesnicích rumunského Banátu	36
Obrázek 4: Vývoj celkové české populace ve vesnicích rumunského Banátu	37

Úvod

Rumunský Banát je oblast, která se nachází na jihozápadě Rumunska, v těsné blízkosti rumunsko-srbských hranic. V jeho nejjižnější části se v horách nachází posledních šest ryze českých vesnic, kde už téměř 200 let žijí naši krajané, izolováni od své původní domoviny i okolních rumunských vlivů. Jejich předci do oblasti putovali stovky kilometrů, překonali počáteční obtíže a postupem času zde vytvořili několik krásných vesnic s jedinečnou kulturou a atmosférou. Jedná se o unikátní oblast, kde lidé dodnes, i přes několik snah poněmčení a porumunštění, hovoří naprosto plynule česky. Lidé si zde po dvě staletí zachovali českou kulturu, zvyky a tradice, které jsou v Čechách již dávno pozapomenuty. Krajané zde slaví posvícení, dožínky a další lidové slavnosti, které se u nás dodržují už jen málo kde. Stále se tu také můžeme setkat s lidovými kroji, které některé ze zdejších obyvatelek nosí jako každodenní oděv. Při práci na zdejších políčkách se stále využívají koňské nebo kravské povozy. K půdě se zde chovají s úctou, nepoužívají žádné chemické prostředky nebo těžkou mechanizaci. S přírodními zdroji místní obyvatelé nakládají šetrně. I díky těmto skutečnostem je oblast v současné době vyhledávanou destinací nejen českých turistů. Vesnice se tak dostávají do povědomí velkého množství lidí a oblasti je hlavně v posledních letech věnována velká mediální pozornost.

Tato unikátní oblast se však v současnosti potýká s několika problémy. Jedním z nejtěžších je trvalý odchod obyvatel a s ním související vyliďňování vesnic. Tato skutečnost sebou přináší několik problémů, se kterými se musí místní vypořádat. Jelikož z vesnic odchází převážně mladší lidé, vesnice postupně stárnou a vymírají. Tento současný trend tak nezvratně vede k postupnému zániku této jedinečné kultury. Právě tato skutečnost byla jednou z hlavních motivací k napsání práce, která se věnuje problematice emigrace z českých vesnic. Odchodem svých příbuzných je zde zasažena téměř každá rodina a tato skutečnost ovlivnila mnoho aspektů jejich života. Obyvatelé o odchodu svých dětí a příbuzných hodně mluví, vrací se k dobám, kdy se s nimi hojně vídali a navštěvovali, kdy byly vesnice plné dětí, veselí a vesnického pospolitého života. Z toho lze usuzovat, že odchod mladých je něco, co obyvatele skutečně trápí a s čím se musí stále vyrovnávat. Tuto jedinečnou oblast jsem sama osobně několikrát navštívila a byla uchválena její atmosférou a přívětivostí tamních obyvatel, že jsem se rozhodla

bakalářskou práci věnovat právě tomuto tématu. Práce si klade za cíl analyzovat skutečné dopady emigrace z vesnic a jak se s tímto procesem obyvatelé vyrovnávají.

Práce je strukturována do sedmi hlavních kapitol. První kapitola obecně definuje oblast Banát, kde se nachází a jaké jsou zde přírodní podmínky. Dále se krátce věnuje historii území a procesu osidlování. Značná část první kapitoly je soustředěna na migraci Čechů do oblasti a popisuje tři hlavní osídleňské vlny. Druhá kapitola se soustřeďuje na popis a charakteristiku českých vesnic v rumunském Banátu. Následující kapitola se věnuje specifickému životnímu stylu banátských Čechů, pozornost je věnována náboženství jako důležité součásti života tamních obyvatel, dále jejich zvykům, tradicím a obyčejům. V kapitole jsou rozebrány i nejčastější způsoby obživy nebo české školství. Čtvrtá kapitola práce se věnuje teoretickým poznatkům v souvislosti s fenoménem migrace. Jsou zde definovány základní pojmy související s migrací a pozornost je věnována vybraným migračním teoriím relevantním k tématu práce jako je teorie „push-pull“ faktorů, teorie migračních sítí, diaspor a transnacionalismu. Další kapitola je věnována kvalitativnímu výzkumu, rozebírá metodologii výzkumu, jeho realizaci, analýzu dat a jeho možné limity. Šestá kapitola již vychází přímo z kvalitativního výzkumu a analýzy semistrukturovaných rozhovorů. Je zde nastíněn populační vývoj českých vesnic, větší pozornost je věnována reemigraci z vesnic a jsou zde popsány tři hlavní reemigrační vlny. Stěžejní část kapitoly se zabývá motivací k emigraci obyvatel, rozebírány jsou hlavně ekonomické a společenské příčiny a dopady této emigrace na tamní komunitu banátských Čechů. Poslední kapitola práce stručně zmiňuje rozvojové aktivity vybraných neziskových organizací, konkrétně Člověka v tísní a Oblastní charity Hodonín.

Cíle a metody práce

Hlavním cílem této práce je analyzovat, jak dlouhodobá emigrace ovlivňuje komunitu banátských Čechů žijící ve vesnicích rumunského Banátu. Za tímto účelem byla stanovena témata, která považuji za důležitá v rámci práce rozebrat a zmapovat. Jedná se o témata jako historický vývoj oblasti, základní charakteristika oblasti a vesnic, populační vývoj oblasti, který je silně ovlivňován emigrací, proces reemigrace nebo rozvojové aktivity neziskových organizací v oblasti. Výzkum se pokouší podhalit hlavní příčiny emigrace, dále její dopady na tamní komunitu, a to převážně ekonomické, společenské a demografické.

Hlavní výzkumná otázka, která je v práci pokládána, zní: „Jak emigrace obyvatel z českých vesnic rumunského Banátu ovlivňuje tamní komunitu?“. Jako pomocné výzkumné otázky byly stanoveny: „Jaké jsou příčiny této emigrace?“, „Jaké má negativní/pozitivní dopady na obyvatele?“ a „Jakým způsobem zůstávají obyvatelé vesnic v kontaktu s emigranty?“.

Pro praktickou část práce byl vybrán kvalitativní výzkum, konkrétně metoda semistrukturovaných osobních rozhovorů s banátskými Čechy žijícími dodnes na území rumunského Banátu (Eibentál a Svatá Helena) a zástupcem neziskové organizace, která dlouhodobě v oblasti působí. Pro rozhovory byly zvoleny otevřené otázky, především díky možnosti klást doplňující dotazy, které umožňují lepší proniknutí do problematiky. Témata rozhovorů jsou zaměřena převážně na současný život obyvatel vesnic a změny spojené s emigrací. Dále se soustředí na příčiny emigrace, vnímání míry emigrace v průběhu času, udržování tradic a zvyků, změnu životního stylu a udržování kontaktu s emigranty.

1 Rumunský Banát

1.1 Definování a vymezení oblasti Banátu

Banát je historická oblast nacházející se v jihovýchodní Evropě. Její celková rozloha činí přibližně 27 000 km². Rozkládá se na území tří států, podle kterých se také dělí na tři části. Největší východní část leží v Rumunsku a má rozlohu přibližně 14 000 km². Rumunský Banát tvoří župy Timiș, Caras-Severin a částečně župy Arad a Mehedinti. Zde se nachází posledních šest ryze českých vesnic, kterým se tato práce bude převážně věnovat. O poznání menší západní Banát se nachází v Srbsku a tvoří ho oblast Vojvodina. Nejmenší severní část Banátu se nachází v Maďarsku a tvoří ho župa Csongrád (Svoboda a Dokoupil, 2009).

Obrázek 1: Rozdělení oblasti Banátu

Zdroj: www.banat.cz

1.2 Přírodní podmínky v rumunském Banátu

Všech šest stávajících českých vesnic v rumunském Banátu je soustředěno v jeho jihozápadní části při Dunajské soutěsce, která je součástí Přírodního parku Železná vrata. Tento park s unikátní flórou je nejrozsáhlejší chráněná krajinná oblast v Rumunsku. Krajina kolem českých vesnic je velice členitá s množstvím horských hřebenů, které patří k nejjižnějším výběžkům karpatského masivu (Gecse, 2013).

Oblastí protéká do Dunaje několik menších řek a potoků (např. Alibeg, Sirina nebo Tisovica). V okolí vesnic Svatá Helena, Gerník a Rovensko se nachází různé charakteristické krasové jevy jako jsou závrtky, ponorné řeky a krasová jezírka. Právě v krasových oblastech mají obyvatelé značné problémy s vodními zdroji. Např. ve Svaté Heleně je jediný velký zdroj pitné vody pramen Alibegu, který je ale těžko dostupný, neboť leží hluboko v údolí. V obci Gerník je sice pitné vody dostatek, ale je silně alkalicky hořčinatá a není vhodná k mytí a praní. V ostatních českých vesnicích je pramenité vody dostatek (Scheufler et al., 1992).

V oblasti převazuje kontinentální klima. Zimy zde mohou být velmi tuhé s teplotami až - 25 °C a vydatnými přívaly sněhu. Právě vydatná sněhová pokrývka a poloha v horách způsobují v zimních měsících naprostou izolaci vesnic a jen obtížný přístup z údolí. V létě mohou teploty dosahovat až + 35 °C. (Scheufler et al., 1992). V posledních letech zde převažují spíše suchá léta, což zvláště pro obyvatele Svaté Heleny a Gerníku znamená šetrné nakládání s vodou (Gecse, 2013).

Půda je zde úrodná, vrstva ornice je však v krasových oblastech velmi mělká. V minulosti zde převažovaly husté neprostupné bukové pralesy, časem bylo ale velké množství dřeva vykáčeno a použito na stavbu vesnic. Dnes se zde těží dřevo hlavně pro obchod (Scheufler et al., 1992). V hustých lesích mezi vesnicemi žije několik druhů velkých obratlovců, jako je medvěd hnědý, vlk obecný nebo rys ostrovid. Právě medvědi a vlci způsobují tamním obyvatelům škody na ovcích a dalších hospodářských zvířatech. Útoky na lidi jsou však zcela výjimečné (Gecse, 2013).

1.3 Historie území Banátu

Ve starověku byla oblast obývána Dáky, později patřila pod římskou správu. Až do 11. století byla součástí Bulharské říše. V tomto století přechází pod správu Uherského království a oblast je poprvé nazvána Banát. Jednalo se o určité exeterritoriální území, jež mělo hlavně vojenský charakter. V rukou Uherska zůstal až do roku 1552 (Scheufler et al., 1992). V průběhu tureckých výbojů na Balkán se Banát stal součástí

Osmanské říše, a to až do roku 1718. Za tuto dobu byla oblast výrazně zpustošena a ponechána bez lidských zásahů. Po rakousko-turecké válce připadl Banát vítěznému Rakousku. Nejprve byl svěřen vojenské správě a v čele stál vojenský guvernér. Prvním byl jmenován Claudius Florimund Mercy, který spravoval oblast mezi lety 1718-1734. Mercy se výrazně zasloužil o zkulturnění oblasti, spravení cest a vysušení močálů (Gesce, 2013).

Roku 1751 přešel Banát pod civilní správu a oblast spravovali civilní guvernéri. V roce 1778 byl přičleněn k Uhrám a rozdělen na tři samostatné komitáty – Temeš, Torontál a Karaš (Scheufler et al., 1992). Po první světové válce, kdy se Rakousko-Uhersko definitivně rozpadlo, se celá oblast Sedmihradská, Krišany a velká východní část Banátu staly součástí Rumunska, kam patří dodnes (Svoboda a Dokoupil, 2009).

1.4 Osidlování oblasti Banátu

Do začátku 18. století, byla oblast jen velmi sporadicky osídlena. Kolonizace začala až po uzavření Požarevackého míru (1718) a probíhala po celé 18. století a první polovinu 19. století. Oblast sice plně kontrolovalo Rakousko, ale jednalo se o citlivé hraniční pásmo, které bylo stále ohrožováno nájezdy a vpády Turků. Proto bylo třeba oblast co nejrychleji osídlit, zřídit zde banátskou vojenskou hranici a vojenské oddíly, které by byly schopny čelit tureckým útokům (Scheufler et al., 1992).

Habsburští panovníci Karel IV., Marie Terezie, Josef II. a František I. svými zákony a nařízeními zajišťovali postupnou kolonizaci Banátu. Například za vlády Karla IV. bylo založeno 28 obcí, za vlády Marie Terezie a Josefa II. dokonce dalších 87 vesnic. Většina z nich (41) byla čistě německá, 34 s většinovým německým obyvatelstvem a ve 12 žila jiná etnika včetně Čechů. Podle prvního moderního sčítání lidu provedeného v Uhrách v letech 1784-1787 do Banátu emigrovalo v průběhu 18. století více než 80 000 osob (Gesce, 2013).

Do oblasti se průběhu 18. a 19. století stěhovali lidé několika národností. Hlavně Němci, kterých jen po skončení Sedmileté války přišlo více než 40 000. Dále například Francouzi, kteří se usadili kolem města Temešvár. Rodiny z Itálie přišly do oblasti, hlavně aby pomohly s rozšířením chovu bource morušového. Dále v průběhu doby přicházeli i Španělé, Bulhaři, Chorvaté, Srbové, Maďaři, Slováci či Ukrajinci (Gesce, 2013). Většina přistěhovalců těchto národností splynula v průběhu času s rumunským a německým obyvatelstvem, které výrazně počtem převyšovalo ostatní národnosti.

V Evropě se tak nachází jen málo regionů, které byli v procesu historického vývoje tak konfrontovány různými evropskými etniky jako území rumunského Banátu (Šimůnek, 2008).

1.5 Česká migrace do oblasti současného rumunského Banátu

Jak již bylo zmíněno výše, hlavním důvodem migrace do oblasti rumunského Banátu bylo zajištění vojenské bezpečnosti proti vpádům Turků a ostraha hranic. Součástí rakouského plánu na vytvoření vojenských posádek v Banátu bylo i zakládání hraničářských vesnic na těžko dostupných strategických místech nad Dunajskou soutěskou. Do této oblasti byli povoláni převážně obyvatelé z území Čech (Kocman, 2011). České vesnice vznikaly přibližně ve dvou pásmech: v blízkosti břehů Dunaje¹ (Sv. Helena, Elisabethfeld, Gernik, Eibental, Nová Ogradena a Frauenwise) a severněji v horách (Rovensko a Šumice) (Scheufler et al., 1992).

Důvodů, proč se Češi rozhodli emigrovat z Českých zemí do jižního Banátu, bylo několik. Konec 18. století znamenal pro rakouskou monarchii několik zásadních změn. Zrušení nevolnictví a další tereziánské a josefínské reformy měly zlepšit životní situaci nejchudších vrstev společnosti, avšak narážely na odpor šlechty. Po smrti císaře Josefa II. jen vzrostl tlak na vrácení se k předreformnímu uspořádání. Zvláště situace nejchudších ve venkovských oblastech byla těžká, stále zde fungoval poddanský a robotní systém a několik po sobě jdoucích neúrod znamenalo hlad. Rolníci museli rozprodat svůj majetek nebo se těžce zadlužili (Secká, 1995). V této době se také v Čechách zpřísnil dohled tajné policie, a kromě bídy sužovaly obyvatele i vysoké daně a dlouhá povinná služba v armádě (10-16 let). Tyto a mnoho dalších aspektů vedlo k tomu, že obyvatelé Čech začali hledat lepší životní podmínky jinde (Gesce, 2013).

1.5.1 První vlna osídlení

Česká migrace neprobíhala nepřetržitě po celou dobu 19. století, ale ve vlnách. První vlna probíhala mezi lety 1823-1825 a souvisí s maďarským obchodníkem se dřevem Iosifem Magyarlym. Ten vyslal do Čech své zástupce, aby tam nalákali zručné lesníky a dřevorubce, kteří by vytěžili lesy při Dunaji, které si pronajal. Jelikož byla situace v Čechách opravdu nelehká a zástupci lidem vyličili Banát jako ráj oplývající

¹ Řeka Dunaj na jihu Banátu tvořila v 19.století hranici mezi Uhrami a Osmanskou říší, proto bylo třeba osídlit oblasti blízko řeky (Svoboda a Dokoupil, 2009).

blahobytem, podařilo se jim naverbovat asi 150 až 200 rodin, což představovalo asi 600 až 750 lidí, kteří se vydali na dvouměsíční cestu do jižního Banátu. Rodiny pocházely převážně z Plzeňska, Klatovska, Domažlicka a Čáslavska (Scheufler et al., 1992). Cesta byla vyčerpávající a když konečně dorazili na vyhlédnutá místa, našli zde jen hluboké lesy daleko od jakékoliv civilizace. Museli tedy nejprve vymýtit lesy, postavit první domy, což byly v podstatě zemnice a teprve po dvou letech byly postaveny první domy s kamenným základem. Postupně vznikly první dvě osady – Svatá Helena a Elizabeta, pojmenované podle Magyarlyho dcer. Češi zde káceli lesy a vozili dřevo k Dunaji, odkud se dále přepravovalo do velkých měst, kde bylo prodáváno. Takto zde Češi hospodařili asi 4 roky než se stal výnos ze dřeva malý a Magyarly místo nečekaně opustil. Češi zde zůstali bez práce a potřebného vybavení na mýcení lesa. Situace se stala pro kolonisty bezúspěšnou a byli nuceni požádat o přijetí do hraničářských oddílů. Obě vesnice tak byly přiřčeny k Valašsko-ilyrskému pluku. Kvůli plošnému mýcení lesů ale velmi rychle vyschl potok v Elizabetě, což pro tamní obyvatele znamenalo ještě těžší životní podmínky. Vesnici také postihl ničivý požar. Z těchto důvodů byla v letech 1846-1847 vesnice zrušena a obyvatelé se přesunuli do Svaté Heleny (Gesce, 2013). Některé rodiny se dokonce rozhodly vydat zpět do Čech, ale pro nedostatek financí museli dlouhou a strastiplnou cestu absolvovat pěšky a jídlo si zajišťovat žebráním (Scheufler et al., 1992).

1.5.2 Druhá vlna osídlení

Druhá vlna kolonizace byla už lépe organizována, protože byla koordinována ze strany rakouských vojenských úřadů, které potřebovaly další hraničáře k hájení levého břehu Dunaje (Svoboda a Dokoupil, 2009). Probíhala mezi lety 1826-1828. Roku 1826 vydala Dvorská komora vyhlášku, která stanovovala podmínky pro vystěhovalce. Podmínky byly velice výhodné, neboť kolonistům byl zajištěn stavební materiál na domy, bezplatné zajištění osiva nebo osvobození od daně po dobu deseti let a další. Mnoho Čechů tedy prodalo svůj majetek a nechalo se zapsat na vystěhovalecké seznamy, které čítaly na 1500 rodin. Roku 1827 se Češi usadily v místech, které byly předem vybrány jako vojensky strategické a založili vesnice Gerník, Rovensko, Bígr, Eibental, Šumice, Frauvižn a Poňaska. Počet obyvatel v nově založených vesnicích byl k roku 1830

asi 1 700². České úřady, znepokojeny počtem emigrantů, spolu s rakouskými úřady učinily opatření zabraňující dalším odchodům (Gesce, 2013).

1.5.3 Třetí vlna osídlení

Třetí vlna migrace probíhala v letech 1862-1864 a přistěhovalce tvořili převážně zemědělci. Jednalo se asi o 90 českých rodin, které se usadily v obci Velký Perek a v Klopodii. V obou obcích ale byli Češi nejméně početnou menšinou a jejich počet se postupně snižoval. Dnes zde česká komunita prakticky už není (Gesce, 2013).

Migrace do Banátu představovala pro Čechy nejistotu a byla spojena s velkými materiálními těžkostmi, s nimiž se museli hlavně první kolonisté potýkat. Naráželi také na lhostejnost úřadů, nezájem ze strany monarchie a čelili katastrofálním životním podmínkám. Z těchto a mnohých dalších důvodů některé vesnice zcela zanikly. Například osada Poňáska byla původně dimenzována pro 40 rodin, usadilo se jich zde ale 80, což znamenalo rychlé vyčerpání místních zdrojů a katastrofální životní podmínky. To vedlo k postupnému vystěhování a zániku vesnice. Většina českých rodin se z Poňásky přestěhovala do nově vzniklé vesnice Fabián³. Vesnice Frauvižn trpěla nedostatkem pitné vody a epidemickými nemocemi, proto se kolonisté rozhodli roku 1860 vesnici opustit a odstěhovat se do měst Oršava nebo Plavišovice, kde splynuly s rumunským a srbským obyvatelstvem. Do současnosti se tak dochovalo pouze šest ryze českých vesnic: Gerník, Svatá Helena, Eibentál, Bígr, Rovensko a Šumice (Gesce, 2013).

² Jech et al. (1992) uvádí že v druhé kolonizační vlně přišlo do oblasti asi 8 000 – 9 000 lidí, v tomto počtu jsou ale započítány i ostatní národnosti např. Němci, kteří v oblasti vytvořili čistě německé vesnice.

³ Vesnice se dochovala dodnes a je to jediná ryze česká vesnice na území srbského Banátu (Gesce, 2013).

2 České vesnice v rumunském Banátu

Jak již bylo zmíněno výše, dnes existuje pouze šest vesnic, jejichž obyvatelstvo je tvořeno skoro výhradně Čechy. V dalších obcích jako např. Oršava, Nová Moldava či Herkulovy Lázně jsou české komunity, které se ale postupem času smísily s ostatními etniky. Proto se následující kapitoly budou věnovat pouze ryze českým vesnicím rumunského Banátu.

2.1 Svatá Helena⁴ (rum. Sfânta Elena)

Svatá Helena je nejstarší česká vesnice rumunského Banátu, založena byla roku 1824. Vesnice leží na krasové plošině a již od svého založení trpí nedostatkem pitné vody (Gecse, 2013). Ani výzkum v roce 2006 provedený českými speleology nepřinesl žádné nové vodní zdroje a obyvatelé jsou odkázáni na několik studní či dešťovou vodu (Skořepa, 2008). Svatá Helena nemá vlastní obecní úřad, obec spadá pod nedalekou obec Coronini. Nachází se zde pošta, základní škola s mateřskou školou, hospoda a dva kostely (katolický a baptistický). Katolíci tvoří zhruba 2/3 věřících a 1/3 jsou baptisté. V roce 2008 zde žilo asi 300 obyvatel. Obyvatelé vesnice žijí z toho, co si sami vypěstují na svých políčkách, přebytky mléka, smetany a sýrů jezdí prodávat na trhy do nedaleké Nové Moldavy. Dalším zdrojem příjmů jsou i turisté, kteří ve vesnici nocují (Svoboda a Dokoupil, 2009).

2.2 Gerník (rum. Gârnic)

Gerník je největší česká vesnice v rumunském Banátu. Byl založen roku 1827 na dvou kopcích, malý potůček pak vesnici rozděluje na tzv. malou a velkou stranu. Nejvíce obyvatel zde žilo kolem roku 1934 (asi 1 400), v roce 2008 zde žilo již jen asi 350 obyvatel. Nachází se zde obecní úřad, jediný v českých vesnicích, pod který spadají i okolní salaše a rumunská osada Padina Matei. Nachází se zde i poštovní a farní úřad, škola, kostel, pekárna, tři hospody a dvě palírny kořalky. V minulosti zde obyvatelé pálili stavební vápno, které pak prodávali v okolí. Pro vesnici jsou typické vodní mlýnky,

⁴ Vesnici je možno nalézt i pod jménem Sankt Helene nebo Dunaszentilona (Svoboda a Dokoupil, 2009).

kde si místní melou mouku z pšenice vypěstované na okolních polích (Svoboda a Dokoupil, 2009).

2.3 Bígr (rum. Bigâr)

Bígr patří k nejvíce odlehlým vesnicím v Rumunsku, leží v nitru Almážských hor, asi 20 km od vesnice Berzásky, ke které správně patří. Kolonizace proběhla ve třech etapách a vesnici tvořilo až 66 rodin, díky izolovanosti a poloze vesnice se lidem z Bígru říkalo „horáci“ (Gecse, 2013). Půda zde není příliš úrodná a hodně jílovitá, obyvatelé se zde živilí hlavně tvrdou prací v kamenouhelných dolech⁵, dnes již ale není žádný důl v provozu (Kocman, 2011). Nachází se zde také římskokatolický kostel, dvě hospody a dva obchody. V roce 2002 zde žilo asi 220 obyvatel (Svoboda a Dokoupil, 2009).

2.4 Rovensko (rum. Ravensca)

Rovensko je nejvýše položenou a nejvíce izolovanou českou vesnicí v rumunském Banátu. Jedná se o nejmenší českou vesnici. Leží v uzlu hřebenů Almážských hor, a především v zimě jsou zde životní podmínky velmi náročné, na hřebenech hor leží velké množství sněhu a vesnice bývá často zcela odříznuta od okolního světa. Díky své poloze je ale nejčastěji vyhledávaným místem turistů (Gecse, 2013). Nachází se zde kostel, obchod spojený s hospodou, škola a kulturní dům. Vzniklo zde také malé vesnické muzeum mapující místní historii. Kolem roku 1922 zde žilo přes 580 obyvatel, v roce 2008 již asi jen 70 obyvatel (Svoboda a Dokoupil, 2009).

2.5 Šumice (rum. Şumiţa)

Šumice je od ostatních českých vesnic značně vzdálená. K nejbližšímu Rovensku je to dva dny chůze přes hory (Gecse, 2013). Byla osídlena v roce 1828 Čechy z jižních, západních a středních Čech. V roce 1830 měla osada přes 120 obyvatel, v roce 2008 už jen něco málo přes 70. Obyvatelé to nemají v téhle malé vesnici vůbec jednoduché, nejbližší zastávka autobusu je vzdálená 7 kilometrů a k železnici je to přes 20 kilometrů.

⁵ Svoboda a Dokoupil (2009) uvádějí, že právě z tohoto důvodu se místním lidem říkalo „horáci“, protože „hory“ je banátské označení pro doly.

Nachází se zde římskokatolický kostel, obchod spojený s hospodou a poštou (Svoboda a Dokoupil, 2009).

2.6 Eibentál⁶ (rum. Eibenthal)

Eibentál je nejj jižnější česká vesnice rumunského Banátu. Byla založena roku 1827 v údolí podél potoka Tisovice. Kolonisté sem přišli hlavně ze západních Čech. V roce 1934 zde žilo přes 600 obyvatel, v roce 2000 již jen 302. Nachází se zde kostel sv. Jana Nepomuckého, dvě hospody, obchod, škola, pošta a kulturní dům (Svoboda a Dokoupil, 2009). Na vesnici navazuje hornická kolonie Ujbányje⁷, kde se v okolí nachází mnoho antracitových dolů. Většina mužů z Eibentálu se tak živila jako horníci (Kocman, 2011).

Obrázek 2: Rozmístění českých vesnic v rumunském Banátu (české vesnice tučně)

Zdroj: www.banat.cz

⁶ Česky nazýván také Jeventál či Jebentál (Gecse, 2013).

⁷ Používá se i název Nové Doly či Baia Nouă (Gecse, 2013).

3 Život banátských Čechů

Díky velké izolovanosti vesnic a nemísení se s ostatními etniky, se v českých vesnicích na jihu Rumunska dodnes zachovaly některé tradiční materiální, spíše však duchovní zvyky. Je zajímavé, že česká komunita ani po tak dlouhé době nepřijala rumunské zvyky, s výjimkou některých písní a tanečních prvků. Tato kultura se jim totiž zdála být cizí již od počátku a Češi se s ní nedokázali ztotožnit. Podobně vnímali i maďarskou kulturu (Skalníková et al., 1992). V poměrně nedávné době byly tradice a zvyky ve vesnicích živé, nicméně s úbytkem obyvatel je intenzita dodržování menší (Svoboda a Dokoupil, 2009).

3.1 Náboženství, zvyky, obřady a obyčeje

Víra je důležitou součástí života banátských Čechů. Krajané si zde udrželi svoji původní víru a dodnes je většina obyvatel římskokatolického vyznání, na rozdíl od pravoslavných Rumunů a Srbů (Urbánek, 2003). Ve všech vesnicích je také postaven kostel a návštěvy mší svatých jsou běžnou součástí života všech obyvatel. Banátští muži i ženy nosí do kostela sváteční oblečení nebo místní kroj. V každé vesnici není přítomen kněz, do některých dojíždí kněží z okolních rumunských vesnic, jež všechny spadají pod farnost v Nové Moldavě. Pouze v Bígru stále působí kněz Václav Mašek, který měl dříve na starost kostel v Eibentále (Svoboda a Dokoupil, 2009). Kněží po celou dobu plnili a plní významnou roli v životě vesničanů. V počátcích osidlování dodávali lidem odvahu a naději, aby překonali drsné podmínky nebo těžké časy v době neúrod. Později se zasloužili o rozvoj vesnic, když zároveň zastávali i roli učitelů ve vesnických školách (Urbánek, 2003).

S vírou také souvisí slavení a dodržování různých tradic. Češi přicházeli do Banátu v době, kdy byly zvyky a obyčeje založené na průběhu církevního roku stále hojně dodržované. Dodnes se zde dodržují některé zvyky a tradice, které již v Česku vymizely. Jsou zde slaveny tradice Tří králů neboli „Svěcení domů“, masopustu, hromnic, dožíněk a zvláště Vánoc, Velikonoc a posvícení (Skalníková et al., 1992). Společným náboženským svátkem všech banátským katolíků je pouť směřující do kostela na Mariánské skále v Čiklavě, která se nachází asi 60 km od Svaté Heleny, z Eibentálu asi 100 km. Převážně mladší věřící dodržují tradici svých předků a pouť vykonávají pěšky, nesou kříže odzdobené květinami a cestou zpívají staré poutní písně. V Čiklavě

poté temešvářský biskup celebruje slavností mši svatou a dává poutníkům požehnání na zpáteční cestu domů (Gecse, 2013).

3.2 Obživa

V počátcích se do vesnic stěhovali převážně řemeslníci – kováři, zedníci, truhláři a tesaři. Později jako pohraničníci nemohli svoje povolání vykonávat, ale stále předávali své znalosti svým dětem. Díky předávání umění tradičních řemesel z generace na generaci jsou i dnes ve vesnicích kováři, kolaři, nůšaři nebo křejčí. I když řemeslníků výrazně ubylo, zachovaly se především takové profese, které jsou nutné pro udržení co největší soběstačnosti vesnic (Kocman, 2011).

Mezi nejrozšířenější způsoby obživy patřilo už od počátků zemědělství. Postupně si lidé půdu zkulturnili natolik, aby dokázali vypěstovat dostatečné množství plodin k uživení svých rodin a prodávání přebytků na trzích v údolních osadách. Půda je zde celkem úrodná, v krasových oblastech ale dosti mělká. Navíc na pole na strmých stráních působí vodní eroze a postupně se vrstva ornice vymývá. Poloha také neumožňuje zapojení zemědělské techniky jako jsou např. traktory a stále je zde využívána síla koňských či kravských potahů nebo jen vyčerpávající ruční práce s motykami. Pěstují se zde především obiloviny jako pšenice, žito, oves, dále brambory, luštěniny, zelenina a ovoce jako švestky, jablka a hrušky. Dále zde chovají krávy, prasata, slepice, kačeny, králíky a další hospodářská zvířata. Ve vesnicích si pečou vlastní chléb, vyrábí máslo a sýry, suší ovoce a zavařují marmelády. Přebytky vozí na trhy, nejčastěji mléčné výrobky a vejce. Obhospodařovat dnes vlastní pole a snažit se o soběstačnost však znamená mnoho dřiny a velmi skromný život. Z důvodu odchodu mladých z vesnic je zde nutná vzájemná výpomoc a je obvyklé, že se do hospodaření zapojují i děti (Kocman, 2011).

Do nedávna důležitý zdroj obživy ve vesnicích představovalo i hornictví. Práce v dolech znamenala zlepšení materiálního a společenského postavení Čechů, přispěla k upevnění dobrých vztahů mezi všemi národy, neboť v dolech pracovali vedle Čechů i Rumuni, Srbové, Maďaři nebo Romové. Všechny doly v okolí českých vesnic jsou však již uzavřené (Gecse, 2013).

Dnes si mohou obyvatelé Banátu přivydělat tím, že poskytnou nocleh a stravu turistům. Ubytování patří u mnohých rodin k důležitému příjmu. Je to i dobrá příležitost k prodeji vlastních produktů (Svoboda a Dokoupil, 2009).

3.3 Školství a jazyk

České menšinové školství má velkou zásluhu na udržení českého jazyka a kultury ve vesnicích. Obyvatelé jsou všichni gramotní. Nejdříve byly děti vzdělávány doma či u vzdělanějších sousedů, postupně byly ve všech vesnicích zbudovány školy a školní docházka byla brána jako důležitá součást vývoje. Již od začátku se školy potýkali s nedostatkem učitelů, proto byli povoláni kvalifikovaní učitelé z Čech, první z nich Jindřich Schlögl přijel roku 1863 a působil ve Svaté Heleně až do své smrti. Poté co se stal Banát součástí Uher došlo k potlačování češtiny a čeští učitelé byly nahrazeni maďarskými. Částečně se česky vyučovalo pouze na škole ve Svaté Heleně. Roku 1910 byla dokonce čeština prohlášena pouze za řeč pomocnou a vyučování muselo probíhat v maďarštině (Auerhan, 1921). Maďarizační tlak probíhal i na úřadech, kde měly námitky proti českým křestním jménům nebo českému zpěvu. Čeština se tedy udržovala a předávala jen v rodinném prostředí. Po první světové válce, kdy se Banát připojil k Rumunskému království, rumunské úřady povolily vyučování v češtině a na školách začali působit učitelé, kteří se v českých vesnicích narodili (Gecse, 2013).

V dnešní době je právo na vzdělání v mateřském jazyce zaručeno rumunskými zákony. Česky se vyučuje na prvním stupni všech škol, kromě té v Eibentále, kde se vyučuje rumunsky již od první třídy. Na druhém stupni probíhá výuka pouze v rumunštině a český jazyk se zde vyučuje jako povinně volitelný jazyk čtyři hodiny týdně. Fakultativní výuka češtiny se zavedla i na škole v Oršavě, kde žije nejvíce českých dětí školního věku. V současné době v Banátu působí tři čeští učitelé na školách v Eibentále, Svaté Heleně a Gerníku. Vyučují zde jeden až dva roky a poté jsou vystřídáni jinými kolegy z Česka (Svoboda a Dokoupil, 2009).

4 Teoretický rámec a terminologie

Mezinárodní migrace nepatří mezi fenomény posledních desetiletí, člověk se přemísťoval z místa na místo už od prvopočátků. Právě současné rozložení a složení obyvatelstva na naší planetě je do určité míry výsledkem migrace lidstva po dlouhá staletí (King, 2008). Migrace je také považována za jednu z nejvýznamnějších globálních výzev dneška, jež se dotýká mnoha oblastí lidské existence a je do ní zapojeno stále více jedinců. Globální politikou hýbe masová migrace jako důsledek současného světa plného klimatických, politických a sociálních změn. Migrace také mění status quo rozvinutých států, kam směřuje většina migračních proudů a kde žijí dvě třetiny všech mezinárodních migrantů (Procházková Ilinitchi, 2010). Dnešní propojený svět, moderní doprava a technologie umožnily lidem levnější, snazší a rychlejší možnost přesunu. Počet jedinců, kteří se rozhodli opustit své domovy, aby se usadili v jiných zemích, stále roste. Podle aktuálních odhadů Organizace spojených národů (OSN) žilo v roce 2017 celkem 258 milionů osob v jiném než domovském státě. Jedná se o 49% nárůst oproti roku 2000. Rostoucí význam migrace dokazuje i fakt, že 3,4 % světové populace jsou mezinárodní migranti (United Nations, 2017).

Migrace se dělí na několik kategorií podle příčiny, teritoriálního či časového hlediska, a **mnoho dalších**. Migrace může být mezinárodní, vnitřní, dočasná, cyklická, dobrovolná, nucená, individuální, hromadná apod. S migrací úzce souvisí pojmy jako emigrace, imigrace, reemigrace a další (Samers a Collyer, 2017). V rámci této práce považuji za důležité definovat pojmy: emigrace, reemigrace, diaspora, „push“ a „pull“ faktory. Dále bude věnována pozornost vybraným migračním teoriím, a to teorii migračních sítí a transnacionalismu.

4.1 Pojem migrace

Migrace jako důležitý prostředek globalizace, urychlována jinými globalizačními procesy, nemá jednoznačnou definici a různé vědní obory definují migraci pomocí vlastní terminologie. Například Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) definuje migraci jako: *„pohyb osoby nebo skupiny osob, a to buď přes mezinárodní hranice nebo v rámci jednoho státu. Jedná se o jakýkoliv pohyb obyvatelstva, bez ohledu na jeho délku, kompozici či příčinu; zahrnuje migraci uprchlíků, vysídlených osob, ekonomických migrantů a migrujících osob kvůli jiným příčinám, včetně například sloučení rodiny“*. Odlišně definoval migraci Zdeněk Uherek (2011: 27): *„migrace je permanentně jednou ze společenských strategií k získávání zdrojů obživy a energií, vyrovnávání se*

s nepříjemnými přírodními vlivy, řešení společenských konfliktů a dosahování inovací, nebo naopak k udržení stávajících podmínek života“.

S migrací úzce souvisí pojem emigrace, který IOM (2019) definuje jako: „*odchod z jednoho státu za účelem usazení se v jiném*“, termín emigrace bychom mohli česky označit jako vystěhovalectví. Ve spojení s emigrací z oblasti rumunského Banátu můžeme mluvit také o reemigraci či takzvané zpětné migraci. Reemigraci definuje Collins English Dictionary (2019) jako: „*návrat emigrantů zpět do země původu*“. O tu se ale jedná pouze v případě, že se zpět do vlasti vrací jedinci českého původu, jež ale mají státní občanství jiného státu, v případě banátských Čechů rumunské. Zpět do země svých předků se tak vrací potomci vystěhovalců, kteří opustili Čechy před několika staletími. Pokud se vrací jedinec s českým občanstvím zpět do České republiky nejedná se o reemigraci, ale o repatriaci (Vaculík, 2014).

4.2 Teorie „push – pull“ faktorů

Migrace je ovlivněna mnoha faktory. „Push – pull“ faktory se snaží objasnit příčiny a důvody migrace lidí. „Push“ faktory jsou důvody, které nutí jedince i velké skupiny, aby opustili své domovy a odstěhovali se jinam. Obecně to bývají negativní faktory jako nezaměstnanost, válečné konflikty, náboženská či rasová nesnášenlivost, přírodní katastrofy, znečištěné životní prostředí, politická nestabilita, nedodržování lidských práv, hladomor apod. „Push“ faktory se vztahují k zemi, ze které jedinec či skupiny migrují. Naopak „pull“ faktory migranty přitahují do nové země. Jedná se o pozitivní faktory jako ekonomická prosperita, lepší pracovní příležitosti, náboženská a politická svoboda, lepší vzdělání a zdravotní péče, bezpečnost apod. „Pull“ faktory se vztahují k cílovým zemím, kam míří migranti a způsobují jistou atraktivnost těchto zemí (Samers a Collyer, 2017).

4.3 Teorie migračních sítí

Teorie migračních sítí doplňuje model „push – pull“ faktorů a přidává další dimenzi. Teorie „push – pull“ faktorů předpokládá, že se jedinec rozhoduje individuálně, nebere v úvahu, že se migrační proudy odehrávají v rámci sociálních interakcí a migrant je do nich aktivně zapojen. Teorie vidí migrační síť jako mezilidské vztahy, které spojují přistěhovalce v cílových zemích s jejich původními komunitami, se kterými jsou svázáni příbuzenskými a přátelskými pouty. Drbohlav a Uherek (2007: 7) ve svém článku uvádí, že: „*migračními sítěmi se lze zabývat v několika ohledech: jako systémy, jež snižují*

sociální, ekonomickou a emoční investici do samotného aktu migrace; jako systémy sociálních vztahů, jež ovlivňují postmigrační chování a jako integrační strategii jedinců i rozsáhlejších skupin, a to jak v oblasti ekonomické činnosti, tak i v dalších interakcích“. Dále uvádí, že sama existence migračních sítí pozměňuje vztah mezi prvotními příčinami migrace a pozdějším pohybem migrantů mezi zdrojovými a cílovými zeměmi. Důvodem migrace se může stát i sama existence migrační sítě, která pomáhá překonávat migrační problémy a vytvářet uspokojivé životní podmínky v cílových prostorech (Drbohlav a Uherek, 2007).

Migrační sítě pomáhají novým přistěhovalcům, aby neměli pocit vyloučení z majoritní společnosti. Ovlivňují i cílové destinace, počet a složení migrujících. Migrační sítě nefungují v prostoru napořád, například když se díky nim zvýší počet migrantů do oblasti, může to zde vyvolat zvýšení nezaměstnanosti či jiné sociální problémy. Není zde jiná možnost než zánik migrační sítě či její přesunutí jinam. Situace v cílovém prostoru je poté buď podobná, jako před vznikem sítě nebo může prostor obohatit, tím, že například přiláká investory a zvýší prosperitu regionu. Podílí se tak na pozitivních změnách ekonomiky. Teorii migračních sítí dále spolu s teorií světového systému využívá teorie migračních systémů. Ta říká, že cílové země jsou se zdrojovými propojeny jak prostřednictvím lidských vztahů, tak kulturními, historickými, koloniálními či technologickými vazbami (Drbohlav a Uherek, 2007; Franc, 2010).

4.4 Diaspora

Teorie diaspor je velmi starý koncept migračních teorií. Původně odkazoval pouze k historickým zkušenostem určitých etnických skupin, a to zvláště Židů a Arménů. Později zahrnoval i náboženské menšiny v Evropě. Od 70. letech 20. století se tento koncept dále rozšiřoval a rozvíjel (Faist, 2010). Definice diaspor nejsou vždy jednotné, například Szaló (2007: 128) diasporu definuje jako: *„společenstva lidí, kteří mají kromě současného domova také další kolektivně sdílený domov nacházející se za hranicemi toho současného“*. Většina definic obsahuje tři základní charakteristiky. První odkazuje na migraci, která je hlavně podle starších konceptů diaspory nucená, a právě vztahuje se k židovskému, později i palestinskému etniku. Novější teorie spíše odkazují na rozptýlení z jakéhokoliv důvodu, včetně obchodních diaspor (např. čínské) nebo pracovních diaspor (turecké či mexické). Důležité je, že se jedná o přeshraniční migraci. Typické pro diaspory je také, že přistěhovalci se nesnaží asimilovat do nové země, což by znamenalo zánik diaspory. Nechtějí si utvářet k zemi vztah a přijmout ji za svůj nový

domov. Naopak stále doufají, že se jednou budou moci navrátit do své původní země. Utváří se tak pomyslné hranice mezi diasporou a většinovou společností, **které** často bývají udržovány i skrze diskriminaci vůči diasporám. Ty si udržují nadále svoji kulturu, jazyk nebo zvyky, **které** jsou odlišné od kultury dané země a zachovávají si vztahy a vazby na svoji domovinu, na svoje rodiny či příbuzné a přátelé v domovině (Faist, 2010).

Diasporu lze pojmout i jako místo, kde se vytváří prostor existence různých společenstev, odlišných identit a kulturních praktik. Místo diaspory je utvořeno soustavou různých lokalit, které se nacházejí v různých koutech světa. Prostor diaspory můžeme od ostatních sociálních prostorů odlišit tím, že příslušníci diaspory sdílí specifickou formu zaměřenosti a specifický smysl spoluzodpovědnosti. Jak píše Szaló (2007: 129): *„diasporický charakter pákistánských přistěhovaleckých společenstev ve Velké Británii spočívá ve specifické zaměřenosti jednání příslušníků diaspory na vzpomínky a místa, které nesdílejí s příslušníky dalších společenstev žijících v Británii“*. V historii existovaly různé snahy o sjednocení diaspor ze strany států či světových organizací, rozmanitost a rozsáhlost diasporického prostoru však snahu o ovládnutí tohoto prostoru jedinou autoritou znemožňuje (Szaló, 2007).

4.5 Transnacionalismus

Teorie transnacionalismu je poměrně nová migrační teorie. Poprvé tuto myšlenku představili Joseph Nye a Robert Keohane v rámci svého zkoumání mezinárodních vztahů v roce 1972. Plně se začala rozvíjet počátkem 90. let 20. století, kdy byla předmětem intenzivních debat ve spojení s globalizací. Toto nadnárodní paradigma je přijímáno různými obory, zvláště těmi, které hledají koncepční rámec, v němž by bylo možné nalézt empirické poznatky, které by ilustrovaly mnohostranné a intenzivní přeshraniční vazby mezi emigranty a jejich zemí původu (Munro, 2016).

V knize Nations unbound Basch et al. (1994: 7) definovali transnacionalismus jako: *„proces migrace, kdy se přistěhovanci nevzdávají svých původních identit a zvyků, vytvářejí a udržují mnohastranné společenské vztahy, které je spojují s jejich zemí původu. Tyto procesy nazýváme transnacionální (nadmárodní), abychom zdůraznili, že mnoho přistěhovačů dnes vytváří transnacionální sociální pole, které překračují zeměpisné, kulturní a politické hranice. Imigranti, kteří si vytvoří a udržují rodinné, ekonomické, sociální, politické či náboženské vazby, které překračují hranice, nazýváme transmigranti.“*

Nevzdání se svých původních identit a zvyků není nutně formou rezistence vůči asimilačním tlakům. Zastánci interpretační strategie asimilace vidí koncept transnacionální migrace jednoduše jako pojem, který odkazuje na udržování vazeb imigrantů s jejich původním domovem. Stoupenci teorií transnacionální migrace k tomu přidávají ještě jedno zásadní kritérium a to, že se imigranti souběžně začleňují do přijímací společnosti, vytváří si zde nový domov a jsou součástí dvou kultur. Právě souběžnost a propojení dvou domovů poté rozšiřuje strategii zkoumání migrace o koncept transnacionálních sociálních polí. Transnacionalismus tak mění představu „jedno místo – jedna kultura“. Díky rozvoji technologií, zrychlujícím se formám dopravy a telekomunikace se zkracuje vzdálenost a zvětšuje dostupnost mezi různými zeměmi, ke kterým se přistěhovalci vážou. Tato teorie také mění pohled na imigranty jako vykořeněné subjekty, ale naopak je vidí jako aktivně jednající jedince, kteří opakovaně překračují nejen hranice států, ale i různých kultur a společností (Szaló, 2007).

Díky různým teoriím transnacionální migrace postupně vzniklo i několik dalších podobných konceptů, jako například transnacionální rodiny, transnacionální sociální sítě nebo již zmíněné transnacionální sociální pole. Transnacionální sociální sítě propojují přistěhovalce s jejich rodinami a propojují jejich nové a původní domovy. Tyto sítě jsou vytvořeny především pomocí elektronických médií (Daniel, 2009). Nejsou to ovšem jen jedinci, kteří jsou pomocí sociálních vazeb zapojeni do migračních sítí, ale celé rodiny, příbuzenské skupiny nebo skupiny přátel. Takovéto rodiny se označují jako transnacionální rodiny, žijí v různých zemích, ale nadále udržují vztahy a jsou pravidelně v kontaktu. Přistěhovalci budují v nové zemi tzv. transnacionální sociální pole, kde soustřeďují zvyky, tradice či jazyk z jejich původní domoviny (Szaló, 2007).

Koncept diaspor se od teorie transnacionalismu liší tím, že se týká převážně nucené migrace. Transnacionalismus naopak znamená, že migranti se cítí doma „tady i tam“ a udržují vazby s obyvateli obou zemí. Koncept diaspory hlavně v původních teoriích také více souvisí s náboženskými skupinami, etniky a národy, kdežto transnacionalismus je spojen se všemi typy společenských skupin včetně i např. sítí podnikatelů apod. Diaspora také odkazuje k více generační struktuře, transnacionalismus se soustřeďuje na současnou migraci (Faist, 2010).

5 Praktický výzkum

5.1 Metodologie výzkumu

V rámci zpracování tématu této bakalářské práce byl realizován terénní výzkum. Cílem výzkumu bylo zjistit, jaké jsou hlavní motivace k emigraci, co by případně mohlo emigraci zabránit, jaké má emigrace dopady na tamní komunitu, a to jak pozitivní, tak negativní, jak se vyvíjela migrace v čase a jakým způsobem udržují místní vazby s těmi, co odešli. Jako vhodný přístup byl zvolen kvalitativní přístup, neboť jak uvádí Hendl (2016a: 5): „*tento přístup je zejména vhodný, jestliže je cílem výzkumu porozumět subjektivním zkušenostem jedinců nebo skupiny, působení sociálních, kulturních a politických faktorů a interakce mezi jedinci a prostředím*“. Za vhodnou metodu sběru dat byla vybrána metoda rozhovoru, konkrétně semistrukturová forma rozhovoru. Pro semistrukturované rozhovory je typické, že si výzkumník předem připraví předpokládaná témata a seznam otázek rozhovoru. Tohoto rámce se však nemusí pevně držet. Může měnit pořadí otázek, podle směru, kam se rozhovor ubírá nebo může pokládat doplňující otázky, které vycházejí z odpovědí respondentů a přímo tak na ně reaguje (Hendl, 2016a). Otázky může výzkumník modifikovat nebo doplňovat také v průběhu výzkumu, během sběru dat a analýzy dat. Někdy se proto tento typ výzkumu označuje jako pružný typ výzkumu. Výzkumník po celou dobu vyhledává a analyzuje jakékoliv informace, které přispívají k osvětlení výzkumných otázek. Pro průběh výzkumu je typická intenzivní interakce výzkumníka se zkoumanými jedinci (Hendl, 2016b).

Pro tuto práci byla stanovena tato základní témata:

- **Motivace k emigraci (včetně toho, co by emigraci mohlo zabránit)**
- **Pozitivní/negativní dopady migrace**
- **Vývoj migrace v čase**
- **Udržování kontaktů s emigranty**

Zvolená témata k rozboru, uvedená výše, byla nalezena pomocí narativních rozhovorů, které proběhly během předchozích návštěv oblasti. Otázky obsažené v rozhovoru se už poté dotýkaly konkrétních témat jako jsou hlavní příčiny emigrace, co by pomohlo k udržení obyvatel v oblasti, dále jaké jsou negativní či pozitivní dopady emigrace obyvatel z vesnic, jak se změnil v posledních letech styl života starousedlíků

v souvislosti s masivním odchodem obyvatel, jaký vliv má tento proces na celou vesnici a jak se vesnice díky tomu proměňuje. Dále se otázky dotýkaly míry emigrace, zda obyvatelé pozorují v posledních letech změnu míry emigrace, kdy odcházelo nejvíce obyvatel, co to způsobilo a jaká je současná situace. Mezi poslední rozebíraná témata patřilo udržování kontaktů s těmi, co se odstěhovali z vesnice pryč a možný návrat emigrantů zpět do vesnic.

5.1.1 Realizace výzkumu

Výběr místa a čas výzkumu

Výzkum byl realizován převážně v srpnu 2018, jeden z rozhovorů proběhl v říjnu 2018, poslední z nich pak proběhl v únoru 2019. Rozhovory převážně probíhaly přímo v českých vesnicích rumunského Banátu a to konkrétně v Eibentále a Svaté Heleně. Tyto vesnice byly pro výzkum zvoleny z důvodu, že zde má autorka navázané vztahy s některými z místních obyvatel, které poznala při svých předchozích pobytech v této oblasti.

Výběr respondentů

Pro výzkum byly vybráni respondenti, kteří splňovali následující kritéria: místo narození v jedné z českých vesnic rumunského Banátu, trvalý pobyt v jedné ze dvou vesnic, kde výzkum probíhal, stáří více než 50 let a příslušnost k české národnosti. Tyto kritéria byly zvoleny z důvodu, aby respondenti byli členy tamní komunity a emigrace se jich tak přímo dotýkala, a aby byli schopni vyjádřit, jaké změny tento proces přinesl. Prvními respondenty ve výzkumu byli obyvatelé, se kterými jsem se seznámila již při své první návštěvě oblasti a jsme stále v kontaktu. Další respondenti byli získáni pomocí metody sněhové koule. Tato metoda je založena na získávání nových kontaktů na základě doporučení či nominování osobami, které jsou již ve výběrovém souboru (Hendl, 2016a). Jediný respondent, který nespĺňuje výše uvedená kritéria, je pan Václav Salajka, ředitel OCH Hodonín, který koordinuje humanitární pomoc do českých vesnic v Banátu. K výzkumu byl přizván, neboť je výborně obeznámen s problematikou tamní komunity a každoročně vyjíždí na několik pracovních cest. Tento rozhovor se uskutečnil v únoru 2019. Rozhovory dále proběhly dohromady se šesti českými krajany – třemi obyvateli vesnice Svatá Helena a třemi z vesnice Eibentál. Počet respondentů je velice malý, nicméně odpovědi všech respondentů se velice shodovali a nebyly zaznamenány

velké odlišnosti v odpovědích u jednotlivých otázek, proto byl ponechán počet šesti respondentů. Seznam respondentů je zaznamenán v následující tabulce.

Tabulka 1: Seznam respondentů

	věk	pohlaví	bydliště
Respondent 1	73 let	muž	Eibentál
Respondent 2	85 let	muž	Eibentál
Respondent 3	69 let	muž	Eibentál
Respondent 4	50 let	žena	Svatá Helena
Respondent 5	68 let	muž	Svatá Helena
Respondent 6	71 let	muž	Svatá Helena
Václav Salajka	54 let	muž	Hodonín

Rozhovory

Respondenti na otázky odpovídali nezávisle na sobě a před uskutečněním rozhovoru byli obeznámeni se záměrem práce. Také byla zaručena anonymita všem respondentům, s výjimkou pana Salajky, kterého díky jeho pozici nelze anonymizovat. Délka jednotlivých rozhovorů se lišila, s některými méně výřečnými respondenty trvaly přibližně 20 minut, s jinými výrazně déle, až hodinu a půl. Každý rozhovor byl nahráván na diktafon a následně přepsán do textového dokumentu. S výjimkou jednoho rozhovoru, který proběhl pomocí emailové komunikace. Respondenti byli rámcově tázáni na otázky a témata zmíněné výše v této podkapitole. Rozhovory byly pilotovány tak, aby se pomocí odpovědí získaly potřebné informace k zodpovězení výzkumných otázek. Struktura každého rozhovoru byla mírně odlišná, respondentům byl nechán co největší prostor k jejich vyprávění a zbytečně nebyly rozhovory přerušovány. V reakci na jejich odpovědi byly pokládány doplňující otázky. Základní rámec otázek pro rozhovory je uveden na konci této práce v přílohách.

5.1.2 Analýza dat

V textových prepisech rozhovorů byly následně analyzována témata relevantní pro tuto práci. Jako jsou příčiny emigrace z oblasti, společenské dopady emigrace, ekonomické dopady emigrace nebo vazby místních s emigranty. Tyto informace byly poté kódovány podle tematických okruhů a následně srovnávány odpovědi všech

respondentů v rámci jednoho okruhu. S ohledem na malý počet respondentů a často se opakující odpovědi nebyl použit žádný program na analýzu kvalitativního výzkumu. Informace získané pomocí rozhovorů jsou použity především v následující kapitole této práce, neboť se věnuje tématům rozebíraným v rozhovorech. Z důvodu malého vzorku respondentů jsou odpovědi a informace v nich obsažené pouze ilustrační.

5.1.3 Možné limity výzkumu

Uvědomuji si, že problematický výzkumu může být velikost vzorku respondentů, který je velice malý. Z toho vyplývá, že výsledky a závěry vyplývající z analýzy výzkumu jsou pouze ilustrační a mohou zastupovat názory jen úzké skupiny tamních obyvatel. Zastoupení jediné ženy ve vzorku respondentů může být také považováno za problematické. Je možné, že názory a pohled na celou problematiku emigrace mohou mít obyvatelky odlišné od mužské populace vesnic. Z výše uvedeného tak konstatuji, že vzorek respondentů nemůže být vnímán jako reprezentativní.

Během analýzy rozhovorů jsem se také mohla dopustit chybného porozumění některého z výroků respondentů či jinak desinterpretovat odpovědi. Tomuto jsem se snažila zabránit používáním otevřených otázek, pokládáním dostatečného množství doplňujících otázek a nechání respondentům velký prostor při odpovědích, aby své odpovědi mohli plně rozvinout a vysvětlit.

Další z limitů výzkumu může být i fakt, že s některými respondenty jsem se seznámila až těsně před uskutečněním rozhovoru. Nebyla zde tak možnost a dostatečně dlouhý čas se navzájem s respondenty blíže poznat a navázat vztah. Proto mi někteří respondenti nemuseli plně důvěřovat a uvádět tak své pravdivé názory. Tento pocit jsem nicméně neměla v průběhu žádného rozhovoru a pro posílení důvěrnosti jsem všem respondentům zajistila naprostou anonymitu.

6 Emigrace z oblasti

Rumunsko se řadí mezi mnohonárodnostní státy⁸. Je to výsledek historického vývoje státu, kdy bylo Rumunsko nebo některé jeho části součástí jiných státních celků, jako např. Rakouska-Uherska. Při posledním sčítání lidu, provedeném v Rumunsku v roce 2011, se 88,6 % obyvatel přihlásilo k rumunské národnosti, zbylých 11,4 % obyvatel k jiné než rumunské. Mezi nejpočetnější národnostní menšiny v Rumunsku patří maďarská menšina, k ní se přihlásilo 1,2 milionů osob což je asi 6,5 % obyvatel Rumunska. Dalšími minoritami, ke kterým se hlásí více než 20 tisíc příslušníků, jsou Romové, Ukrajinci, Němci, Turci, Rusíni a Tataři. Jen asi 0,3 % obyvatel Rumunska jsou jiné národnosti než výše zmíněné. K těmto 59 tisícům obyvatel se řadí i Češi (Institutul National de Statistica (INSSE), 2012).

Česká menšina patří k těm nejméně početným v Rumunsku, k české národnosti se zde hlásí asi 3 500 osob, což představuje asi jen 0,018 % rumunské populace. Česká menšina v Rumunsku patří mezi nejvíce homogenní menšiny v Evropě. A to i přesto, že je přirozeně konfrontována nejen s rumunskou kulturou, která ji těsně obklopuje, ale také ekonomickým a komerčním tlakem globalizace. Jak už jsem v této práci uvedla výše, většina české populace žije tradičně v jihozápadní části Rumunska, v oblasti Banátu. Kromě už zmíněných šesti horských vesnic, je dále soustředěna do větších měst jako Temešvár, Arad, Bukurešť a dalších (Costachie et al., 2011).

6.1 Populační vývoj českých vesnic v rumunském Banátu

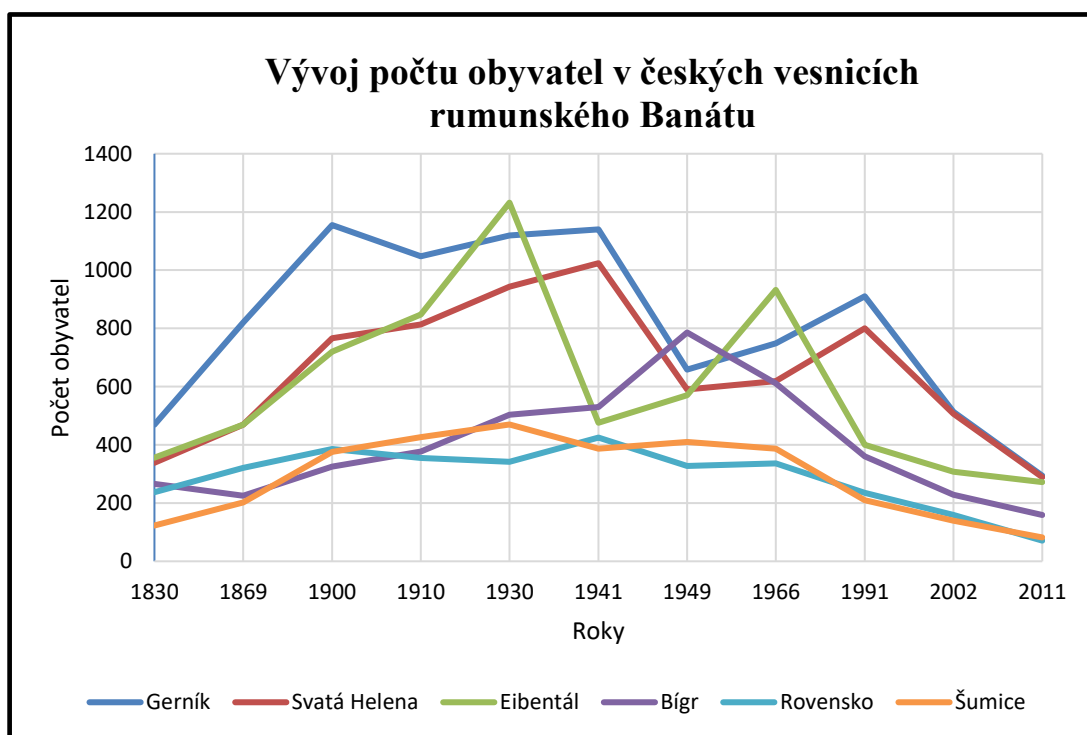
Míru současné emigrace z českých vesnic a jejich postupné vyliďňování nám dobře zachycuje populační vývoj této oblasti. Údaje o velikosti české populace v Banátu máme pouze v letech sčítání lidu. Sčítání lidu bylo prováděno jak rakouskými, tak maďarskými a rumunskými úřady. Ale zvláště v případě maďarských sčítání se nejedná o přesné údaje, neboť se při nich neuváděla národnost, ale jen mateřský jazyk a čeština nebyla mezi možnými. Češi tak spadali do skupiny „ostatní“ (Auerhan, 1921). Populační vývoj českých vesnic v rumunském Banátu zachycuje tabulka 2 spolu s grafem na obrázku 3.

⁸ Jedná se o nezávislý stát, kde většinu obyvatelstva tvoří příslušníci jednoho národu, ale žije zde mnoho národnostních skupin (IOM, 2019).

Tabulka 2: Počet obyvatel v českých vesnicích rumunského Banátu

	1830	1869	1900	1910	1930	1941	1949	1966	1991	2002	2011
Gerník	469	820	1155	1048	1119	1140	659	749	910	513	294
Svatá Helena	338	469	766	814	943	1024	590	619	800	507	289
Eibentál ⁹	356	469	720	848	1232	476	571	932	400	308	272
Bígr	266	225	325	377	503	530	786	611	360	229	159
Rovensko	237	321	386	355	342	425	328	336	235	159	71
Šumice	123	202	376	427	470	387	410	387	210	139	82
Celkem	1789	2506	3728	3869	4609	3982	3344	3634	2915	1855	1167

Zdroj: Gesce, 2013; Svoboda a Dokoupil, 2009 - zpracování vlastní

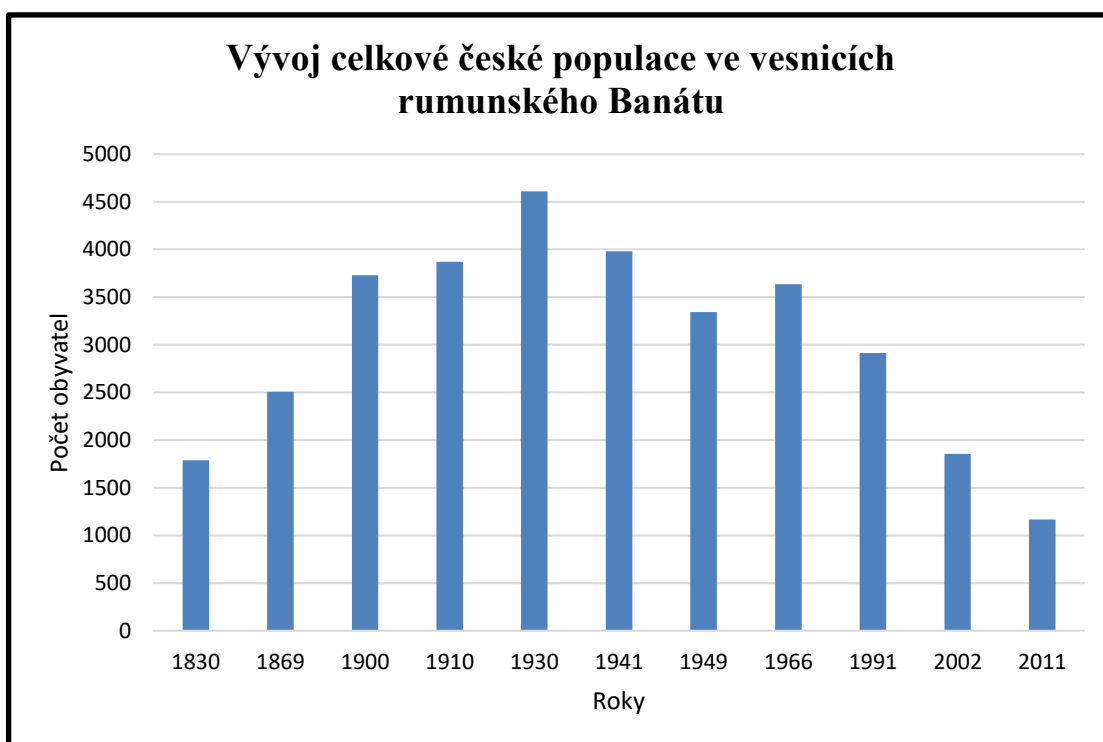
Obrázek 3: Vývoj počtu obyvatel v českých vesnicích rumunského Banátu

Zdroj: Gesce, 2013; Svoboda a Dokoupil, 2009 - zpracování vlastní

Jak lze z grafu vyčíst, populační vývoj ve vesnicích nebyl plynulý a jsou zde zaznamenány výkyvy v počtu obyvatel. Ty byly vyvolány některými historickými událostmi a lokálními změnami. První světová válka nezpůsobila nijak dramatický pokles

⁹ Počet obyvatel Eibentálu uvedený v roce 1910, 1930 a 1966 mírně vyšší, než ve skutečnosti byl. Sčítání v těchto letech zahrnovalo hornickou kolonii Ujbányji jako součást Eibentálu (Gesce, 2013).

obyvatel, neboť povolávacímu rozkazu a odvodu se mohli místní vyhnout tím, že se nechali zaměstnat v uhelných dolech, které byly považovány za strategicky důležité. Poté do 40. let 20. století počet obyvatel ve všech vesnicích rostl. Velký pokles počtu obyvatel v Eibentále mezi lety 1930 a 1941 není zapříčiněn masovým odchodem obyvatel, ale je způsoben odlišným vymezením vesnice. Při sčítání lidu v roce 1930 byla hornická kolonie Ujbánye brána jakou součástí Eibentálu, v roce 1941 již nikoliv. Dramatický pokles obyvatel ve Svaté Heleně a Gerníku ve 40. letech 20. století zapříčinila jak 2. světová válka, tak následná vlna reemigrace do Čech po skončení války (Gecse, 2013).

Obrázek 4: Vývoj celkové české populace ve vesnicích rumunského Banátu

Zdroj: Gecse, 2013; Svoboda a Dokoupil, 2009 - zpracování vlastní

Tento pokles je zaznamenán i na grafu na obrázku č. 4. Výrazný pokles obyvatel můžeme dále pozorovat i od 90. let 20. století až do posledního sčítání obyvatel v roce 2011. Počet obyvatel nadále klesá i v současnosti. Tento pokles je zapříčiněn hlavně odchodem obyvatel z vesnic a reemigrací zpět do Čech (Gecse, 2013).

To potvrzuje i jeden z obyvatelů Eibentálu (respondent 1): „V tom čtyřicátým sedmém roce, tak ze všech těch šesti českých vesnic, co tady jsou, odešla asi jedna třetina obyvatel. A to byli většinou mladí, schopní práce. Tak do 30 let až na výjimky, že někde šla ještě maminka s nima, co už byla vdova. (...) Z každý rodiny odešli dvě tři osoby, někde i pět. Takže to se vylidnilo v té době dosti hodně. Ale za těch dvacet třicet let se to

zase hodně naplnilo. No a pak do toho devadesátýho roku, tím že tady bylo pořád možnost výdělků a zajištěný živobytí na dlouho dobu, tak lidi neodcházeli, až na výjimky jako třeba vysokoškoláci, protože měli jiný vzdělání než na havířinu, takže třeba zůstali v tom městě, kde vystudovali tu školu. No a po tom devadesátém roce to pak ti lidi začali zase ve velkém odcházet. A tak je to vlastně až do teď“.

Jev 90. letech 20. století, kdy nastal velký odliv obyvatel potvrzuje i další z respondentů ze Svaté Heleny (respondent 5): *„lidi tady z vesnic odcházeli hodně v těch čtyřicátých letech. Pak když to bylo hraniční pásmo, tak se nemohlo ani moc ven natož, aby třeba lidi přijeli sem. (...) No a po tom devadesátém roce, to lidi odcházeli hodně a dodnes odchází. Už to není tak složitý, jsme v EU, takže to pro lidi to není zas tak velkej problém odejít do Čech nebo jinam do Evropy“.*

6.2 Reemigrace z českých vesnic rumunského Banátu

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, emigrace banátských Čechů není jev pouze posledních let. Zvláště reemigrace zpět do Čech probíhala po celé 20. století. Návrat do Čech představoval pro banátské Čechy mimořádně náročný administrativní a finanční proces. Obyvatelé obvykle neměli dostatek financí na přesun a úřední orgány často ani podobný přesun neumožňovaly. Výjimkou byly tři období, popsané v následujících odstavcích, kdy byly podmínky pro reemigraci díky českým úřadům, historickým událostem nebo jiným faktorům výrazně snazší (Secká, 1995). Pokud mluvíme o přestěhování banátských Čechů zpět do České republiky, mluvíme zásadně o reemigraci, neboť tito lidé měli a mají jiné než české občanství (Vaculík, 2014).

6.2.1 První reemigrační vlna

První reemigrační vlna banátských Čechů zpět do vlasti souvisí s rozpadem Rakouska-Uherska a vznikem Československa. Někteří krajané se chtěli navrátit v době nově vznikajícího národního státu. V této době nebyla hospodářská situace banátských Čechů nijak dobrá, proto někteří z nich začali uvažovat o odchodu do Československa. Na několik výzev banátských Čechů nereagovaly československé úřady kladně, nebyl tak zajištěn organizovaný přesun, ani provizorní zázemí. I díky těmto okolnostem byl počet reemigrujících z českých vesnic v podstatě zanedbatelný (Vaculík, 2014).

6.2.2 Druhá reemigrační vlna

Naopak druhá vlna reemigrace banátských Čechů zpět do vlasti znamenala velké populační změny ve vesnicích. Tato vlna probíhala v přímé návaznosti na konec 2. světové války. Po vítězství Spojenců byli sudetští Němci nuceni hromadně opouštět své domovy a prchat zpět do Německa. Postupimská konference dokonce umožnila Československu vyhostit etnické Němce, kteří byli obviněni z kolaborace a zrady. Z původních třech miliónů jich tak v Československu zůstalo už jen asi 300 tisíc. Následkem masového odchodu a vyhoštění Němců byly opuštěné vesnice v celém českém pohraničí. Česká vláda se tedy rozhodla, že oblasti dosídlí krajany žijícími v diasporách po celé Evropě, zejména z Polska, Bulharska, zemí bývalého Sovětského svazu a mimo jiné i Rumunska (Gecse, 2013).

V červenci roku 1946 byla podepsána mezistátní dohoda nazvaná „Protokol o transferu osob české a slovenské národnosti z Rumunska do Československa“ mezi Československem a Rumunskem (Scheufler et al., 1992). Této dohodě ještě předcházela tzv. černá reemigrace, kdy z Rumunska odcházeli jednotlivci i celé rodiny, jednalo se přibližně o asi 3000 až 4000 osob (Heroldová, 1983). K reemigraci se z rumunského Banátu přihlásilo skoro 8000¹⁰ osob, z českých vesnic nakonec odjelo zpět do Československa asi 1486 osob (Scheufler et al., 1992). V mnohých vesnicích to znamenalo obrovský populační pokles, který zaznamenává následující tabulka 3.

Tabulka 3: Počet reemigrantů ve druhé reemigrační vlně a úbytek obyvatelstva v jednotlivých vesnicích

Obec	Počet obyvatel ve vesnici před vlnou reemigrace	Počet reemigrantů	Počet obyvatel ve vesnici po reemigrační vlně	Úbytek obyvatel ve vesnicích
Svatá Helena	1170	580	590	- 49,6 %
Gerník	1153	494	659	- 42,8 %
Bígr	732	153	579	- 20,9 %
Eibentál	681	110	571	- 16,2 %
Rovensko	437	109	328	- 24,9 %
Šumice	450	40	410	- 8,9 %

Zdroj: Heroldová, 1983, Scheufler et al., 1992 - zpracování vlastní

¹⁰ Nejednalo se pouze o obyvatel šesti českých vesnic, ale i dalších vesnic jako Klopodie, Oršava, Zlatice, Nová Ogradena a další (Scheufler et al., 1992).

Největší populační pokles zaznamenala vesnice Svatá Helena a Gerník, kde odešla zpět do Čech téměř polovina všech obyvatel. Nejdříve odjížděli mladí lidé a později se za nimi stěhovali i rodiče či jiní příbuzní. Byly také případy, kdy naopak rodiče přemluvili své děti, aby se vrátili zpět do Rumunska. Všechny vypravené vlaky mířily do Chebu, kde byl sběrný tábor. Zde zůstávali banátští Češi do té doby, než si našli práci, většina z nich v průmyslu (Scheufler et al., 1992).

6.2.3 Třetí reemigrační vlna

Třetí reemigrační vlna nastala po roce 1989. Reemigrace zahraničních Čechů po sametové revoluci a zhroutilí komunistického režimu v Československu se dělí na dva typy. Tzv. „východní“ reemigrace se týkala Čechů ze zemí bývalého sovětského bloku, a dalších východních zemí jako např. Rumunsko, tzv. „západní“ reemigrace souvisela převážně s politickými uprchlíky z dob socialistického Československa. Českými úřady organizované reemigrace byly pouze ty ze zasažených zemí černobylské katastrofy, tedy Ukrajiny a Běloruska. Reemigranti z ostatních zemí, včetně Rumunska, museli tedy splnit všechny zákonné podmínky pro získání českého občanství nebo trvalého pobytu jako příslušníci jiných nečeských etnik a vstup do české společnosti jim nebyl nijak usnadněn. Díky existenci migračních sítí a transnacionálním vztahům se reemigranti v této době usazovali převážně v severních Čechách v blízkosti svých příbuzných, kteří do Čech přišli v druhé reemigrační vlně (Nešpor, 2002).

6.3 Hlavní příčiny odchodu obyvatel z českých vesnic

Důvodů, proč dnes stále především mladí lidé odchází z českých vesnic, je mnoho. Situaci této věkové skupiny obyvatel přibližuje v jednom z rozhovorů obyvatel Eibentálu (respondent 3): *„Nějací mladší tady ještě jsou, mají třeba děti, co tady ještě chodí do školy. Ale jsou ještě tady proto, že většinou ten chlap jezdí na týden za prací jinam a vrací se o víkendech. To je tady docela častý. Mezitím se doma manželka stará o hospodářství. Ale myslím, že jak jim děti vyrostou a dodělají tady tu školu, tak tady asi nezůstanou. Děti by musely taky dojíždět do města do školy, tak by tady na všechno byla sama. To se asi spíš přestěhují všichni do města a tam si práci najde i ta manželka“*. Podobná situace je i ve Svaté Heleně, jak uvádí další z respondentů (respondent 4): *„Většinu obyvatel Svaté Heleny již teď tvoří staří lidé. (...) Je to proto, že mladí lidé si tu rodiny nezakládají. Většina z nich si dnes, s ekonomickou pomocí svých rodin, dopřeje vzdělání a po ukončení studia se orientují do míst, které jim nabízí lépe placená*

pracovní místa. (...) Příklady mladých rodin, co se ve vesnici ustanoví, nebo se dokonce z emigrace vrátí, se dají spočítat na prstech jedné ruky“.

Pomocí rozhovorů, které autorka vedla s obyvateli vesnic a zástupcem neziskové organizace, identifikovala několik „push“ faktorů, které způsobují odchod mladé generace z oblasti. Všichni respondenti jako hlavní příčiny odchodu uvedli především dvě skutečnosti. První z nich je absence pracovních příležitostí a s tím související možnost obživy. Tuto příčinu bychom mohli zařadit k ekonomickým faktorům. Druhý můžeme definovat jako nespokojenost se životním stylem typickým pro tyto vesnice. Jsou to tedy i společenské faktory, které způsobují odchod mladých lidí. Podrobněji se příčinám odchodu obyvatel věnují následující podkapitoly.

6.3.1 Ekonomické faktory

Jak již bylo uvedeno výše, z rozhovorů vyplynulo, že nejsilnějším „push“ faktorem je bezesporu absence pracovních příležitostí v oblasti. Tento problém uváděli jako hlavní příčinu všichni respondenti.

„Vysvětlení, proč ti mladí odchází, je jednoduchý. Když člověk nemá zajištěný živobytí pro sebe a svoji rodinu, tak musí logicky hledat jinde“, uvádí muž z Eibentálu (respondent 1), kde většina mužské populace pracovala v dolech jako horníci a manželky se staraly o hospodářství a domácnost. Kvůli malé výnosnosti těžby a důlním neštěstí, při kterém zahynuli dva horníci, byly doły v roce 2006 uzavřeny a lidé zde zůstali bez práce (Svoboda a Dokoupil, 2009). To zapříčinilo velký odliv obyvatel, který potvrzuje i další z obyvatelů Eibentálu (respondent 2): *„Dokud tady byly otevřené doły, tak to nebylo tak špatný, chlapi chodili do dolů, manželky se staraly o hospodářství. Ale jak ty doły uzavřely, tak to bylo zle. Tady není moc jinýho, co dělat. Tady v Eibentálu se lidi vždycky živili hlavně tou havířinou, jak je vesnice v údolí, tak tady moc polí není a lidi si vypěstují tak pro sebe. Tak je jasný, že ti mladší museli jít za obživou jinam“*.

Podobná situace nastala i ve vesnici Svata Helena, jak ji popisuje jedna z obyvatelk (respondent 5): *„Masivní emigrace začala, když se uzavřely místní rudné doły, které byly téměř jediný peněžítý výdělek zdejších rodin. Pracoval tam každý muž z rodiny, zatímco ženy se staraly o domácnost, dobytek a také obdělávaly pole. Od té doby se tu opravdové pracovní nabídky, které by zajistily dlouhodobé pracovní místa pro větší množství lidí, neobjevily. A tak byli mladí lidé donuceni za prací odcházet jinam“*.

I důvody k reemigraci jsou převážně ekonomické. Zde můžeme mluvit hlavně o „pull“ faktorech, které lákají mladé obyvatele do Čech. Mezi tyto faktory můžeme

zařadit češtinu jako úřední jazyk ČR, dobrou ekonomickou situaci země, vyspělou a snadno dosažitelnou lékařskou péči, bezplatné vzdělávání a mnoho dalších. Emigranti však mají do jisté míry zkreslenou představu o životě v Čechách. Jak uvádí Kresl s Freidingerovou (2016: 220): „*Další sdílenou a akcentovanou představou bylo vnímání Česka jako „země, kde se lidé mají lépe“ či „země, kde vše funguje“. O Česku je tedy uvažováno jako o ekonomicky výhodnější alternativě pro život. Právě vidina zlepšení životní úrovně je jedním z hlavních push a pull faktorů vedoucích k odchodu z Rumunska a příchodu do Česka*“.

6.3.2 Společenské faktory

Mezi významné „push“ faktory patří i životní styl ve vesnicích. I když je už ve všech vesnicích zavedený elektrický proud, do všech vede asfaltová cesta a jsou zde i ostatní vymočky moderní doby, se životním stylem a standardem bydlení ve městech se to stále nedá srovnávat. To potvrzuje i jeden z respondentů ze Svaté Heleny (respondent 6): „*to víte, ten život tady není jednoduchý. Je to dřina se tady nějak v horách zařídit. A taky se tady člověk musí vystačit s málem a být skromný. Ty mladý teď koukají na televizi, sedí u počítačů a mobilů, tak vidí, jak je život jinde, že to taky nemusí být taková dřina. Už asi chtějí žít nějak jinak než jejich rodiče*“.

Zavedení elektrického proudu bezesporu zlepšilo životní úroveň obyvatel vesnic. Do jisté míry ale také zapříčinilo odchod některých z nich, jak vysvětluje pan Salajka z Oblastní charity Hodonín, která v oblasti dlouhodobě působí a pomáhá tamním obyvatelům: „*Hlavní příčina je určitě nedostatek pracovních příležitostí. Další příčina je i to samotné zavedení elektrického proudu. Ten problém toho odcházení vznikl v době, kdy se do těch vesnic zavedl el. proud. Oni si nainstalovali satelity a najednou se vizuálně spojili s celým světem a viděli, jak to vypadá jinde, že program dne, nabídka zaměstnání je úplně někde jinde, než mají oni. (...) Dokud tam elektrický proud nebyl, nebyly tam satelity, tak oni žili spokojeným životem. Věděli, že ta životní úroveň není nijak vysoká, ale byli spokojeni s tím, co měli. Byli soběstační, chodili do práce do dolů, sedlačili a přivydělávali si tím, že prodávali přebytky toho, co vyprodukovali. (...) Ale potom (po uzavření dolů) tam zůstaly rodiny bez práce, nastupovala tam chudoba a oni samozřejmě hledali uplatnění jinde*“.

Fakt, že někteří z mladší generace chtějí žít dnes odlišně než ta předchozí, potvrzuje i jeden z obyvatelů Eibentálu (respondent 2): „*... syn se sem vrací moc rád, ale taky říká, že je spokojenej s tím životem ve městě. Tady je to všechno složitější. Doktor dojíždí*

jednou za čas, člověk pak musí cestovat hodně do města. No a moji vnuci už si možná ani neumí představit, že by žili tady. Tak my tady už jenom stárneme“.

Naopak jiný obyvatel vesnice (respondent 1) si myslí, že životní styl není důvodem, proč většina obyvatel odešla: *„Vrátilo by se jich řeknu víc než 80 %, z kolika já jsem mluvil, tak každě říkal: Já bych přišel, mám po rodičích domek, pole... Ale dokud nemám důchod, tak nemůžu“.*

Zavedení elektrického proudu má i další dopady. Díky el. proudu se sice zmodernizoval a zlepšil život obyvatel, mohli si koupit pračku, ledničku a další přístroje, které jim usnadnily život. Stejně tak si koupili i televize, počítače a satelity, které ale výrazně narušily sousedskou pospolitost a přirozený rytmus většiny zdejších obyvatel. Lidé dnes místo návštěv a společenského života ve vesnici tráví večery před svými televizemi nebo počítači (Svoboda a Dokoupil, 2009).

V rámci rozhovorů se autorka snažila zjistit také, co by migraci z oblasti mohlo zmírnit či zastavit. I na tuto otázku odpověděli respondenti téměř totožně a logicky zmiňují to, co odchod v největší míře způsobuje, a to nedostatek pracovních příležitostí. Všichni respondenti se domnívají, že pokud by bylo ve vesnicích dostatek pracovních míst, aby si našli mladí lidé práci, tak by zde zůstali. Že by vesnice přizpůsobili svému životnímu stylu, se kterým by byli spokojeni a vydrželi ve vesnicích je přesvědčen jeden z obyvatelů Eibentálu (respondent 3): *„Kdyby tady měli práci, tak by tady bylo i víc peněz ve vesnici. Vesnice by se třeba nějak zmodernizovala. (...) Lidi to tady vždycky hodně měnili, aby se jim tady dobře žilo. Předělali si domy, aby měli splachovací záchody, vodu z kohoutku, elektřinu, prostě si to udělali tak, aby jim tady nic nechybělo, aby byli spokojení. Myslím, že kdyby tady měli nějakou slušnou práci, tak že by se tady zase zařídili tak, aby se jim tady dobře žilo. Zvlášť teď, když už do všech vesnic vedou asfaltové cesty, všude je elektřina...“.*

Stejný názor má další z obyvatel Eibentálu (respondent 1): *„Ty děti, co se narodily a vyrostly už třeba v Čechách nebo jinde ty asi ne. Ale jejich rodiče, co tady byli zvyklí, ti by se vrátili, jen aby byla, jak už jsem zmínil, zajištěná ta možnost toho výdělku. A ne na krátko a za nejmenší plat, třeba tak těch 400 Euro a každě by hned letěl domů. Takže to by žádně neodcházel a ještě by se vraceli“.*

6.4 Dopady emigrace z českých vesnic rumunského Banátu

Tato část bakalářské práce se snaží identifikovat hlavní dopady emigrace na české vesnice. Je přirozené, že odliv obyvatel znamená pro ty, co nadále ve vesnicích zůstávají několik změn, ať už se týkají jejich životního stylu či ekonomické situace.

6.4.1 Ekonomické dopady

Finanční situace banátských Čechů vždy výrazně závisela na zemědělské činnosti a vlastním hospodářství. Na polích vypěstovali téměř vše, co potřebovali a zbytek nakoupili na trzích za peníze, které získali prodejem přebytků ze svého hospodaření. Rodiny zde žili pohromadě, všichni včetně dětí chodili pracovat na pole. Většina mužské populace chodila do práce, především do dolů a zbytek rodiny se staral o hospodářství.

Důsledkem odchodu mladých z oblasti se ale většinou už nemá, kdo o pole starat. Ti, co zde zůstali, jsou v důchodovém věku a už nemají sílu je chodit obdělávat. To znamená, že zde lidé ztratili jakousi soběstačnost a jsou nuceni nakupovat stále více produktů v obchodě. Dřívější horníci, jakožto bývalí zaměstnanci státu, dostávají pravidelně starobní důchod. Nicméně obyvatelé, kteří celý život pracovali pouze na polích, nemají nárok na žádnou státní podporu, a tak se snadno ocitají v materiální nouzi. To potvrzuje jedna respondentka ze Svaté Heleny (respondent 4): *„rodiče, stárnoucí a staří tu zůstávají sami, bez pomoci. Mnozí z nich nemají žádný důchod, protože celý svůj život věnovali práci v hospodářství a zpracování polí – to se týká především žen. Poblíž vesnice není žádný pečovatelský dům, nebo domov důchodců, a to je velice zneklidňující pro ty staré, co se o sebe už nemohou postarat sami. (...) A tak čekají na nějaký zázrak, přejí si důstojné stáří a snad i stejně důstojnou smrt“*.

To, že odchod mladých, ztráta soběstačnosti a s ní spojené riziko finanční nouze, představuje pro tamní obyvatele velký problém, zmiňují všichni respondenti. Obyvatel Eibentálu (respondent 2) například uvádí, že: *„jako horník mám celkem slušnej důchod. Ale byli jsme zvyklý, že jsme si všechno vypěstovali sami, chovali domácí zvířata, takže mouku, máslo, luštěniny, vejce, všechno jsme si dokázali obstarat sami. (...) Kupovala se jenom sůl, cukr a pak to, co se nemohlo vyprodukovat v domácnosti. Ted' už nemáme ani kravku, protože už se o ni nedokážeme starat, tak musíme i máslo kupovat. No už je toho málo, co ještě dokážeme vypěstovat sami... Ale jak říkám, důchod mám celkem slušnej. Ti, co nemají třeba žádný, to mají opravdu těžký. Ty jsou pak třeba kolikrát odkázáni na pomoc cizích nebo třeba ty český charity“*.

Na druhou stranu by odchod mladých a uplatnění někde v zahraničí či jinde v Rumunsku mohl znamenat i částečné zlepšení finanční situace starších ve vesnici. A to formou remitencí, které by emigranti posílali zpět svým rodičům. Nicméně pan Salajka se k této formě pomoci vyjadřuje takto: „*Myslím si, že to tak ani není. Ti staří mají pořád jakousi potřebu se „postarat“ o ty své děti, které odešli z domova do ciziny a pořád mají starost o to, aby se jim žilo dobře. Spíš, co jsem viděl, tak ty rodiče pořád chystají sýr, vajíčka, maso nebo nějaké marmelády a další produkty, co vyprodukují, aby poslali dětem nebo si to děti odvezli. (...) Dokonce jsem i viděl, že děti pak třeba přivezli prací prášek mamince a ta jim za to zaplatila. (...) Myslím a doufám, že takto to snad nefunguje všude“.*

Že se naopak někteří emigranti snaží rodičům pomáhat co nejvíce, zmínil v jedné ze svých odpovědí obyvatel Eibentálu (respondent 3): „*... děti se snaží jezdit, co nejčastěji a vždy nám dovezou například nějaké léky nebo něco, co se tady v Rumunsku i třeba hůř shání. Vždycky se ptají, co mají dovést“.*

Agroturistika představuje jeden z mála možných finančních zdrojů tamních obyvatel. Některé rodiny jsou na příjmech od turistů životně závislé. Díky nim si během letní sezóny dokáží našetřit i nějaké peníze na zbytek roku. Místní turisty ubytovávají buď přímo u sebe doma nebo v jiných domech, které vlastní. Odchod obyvatel z vesnic způsobil, že ve vesnicích zůstalo mnoho prázdných domů, které emigranti využívají pouze, když přijedou navštívit své rodiče. Ti je pak po zbytek roku pronajímají turistům. Prázdné domy také skupují Rumuni či Češi jako své chalupy. Díky čisté přírodě a levné ceně domů tak tvoří rumunské obyvatelstvo nezanedbatelnou část obyvatel některých vesnic. Například v Gerníku je více než 20 stavení už v majetku rumunských chalupářů (Svoboda a Dokoupil, 2009). Vesnice se tak stále více porumunšťují a pomalu mizí česká kultura ve vesnicích. Jak ale dodává pan Salajka: „*Ti staří, co v těch vesnicích zbyly už ale nemají sílu, aby všechny ty chalupy udrželi. Oni nemají ani pro koho. Sami říkají: Na co a pro koho to tady budeme dělat, naše děti sem stejně nepůjdou. Někdo cizí to koupí a my budeme kvůli cizímu tady šetřit a upírat si něco... My tady už nějak dožijeme“.*

Výrazně odlišná je tak situace těch, kteří mají možnost ubytovat u sebe turisty a těch, kteří tuto možnost nemají. Tato odlišná finanční situace obyvatel způsobuje napětí ve vesnicích a ochladnutí jinak přátelských sousedských vztahů. Jak podotýká jedna z obyvatelek Svaté Heleny (respondent 4): „*Někteří lidé jsou ve vesnici bohatší, většina vydělává z agroturistiky. Změnil se tak i vzhled vesnice, domy jsou zrekonstruované, téměř každý z nich má plastová okna a moderní fasádu. Ba se ve vesnici objevily i patrové*

domy. Vodu už mají domácnosti „na kohoutku“, takže hospodyně už mají automatku a některé taky myčku na nádobí. Ve vesnici je poté cítit určitá závist, že někdo si může pořídit takové věci a někdo nemá skoro nic. Někteří, kteří u sebe neubytovávají, dokonce i hodně na turisty nadávají a vadí jim, že jich je hlavně v létě vesnice plná“.

Pan Salajka k agroturistice říká: „obyvatelé, co mají možnost ubytovávat jsou na tom podstatně lépe než ti, co tu možnost nemají. Žijí tam i lidé, kteří opravdu potřebují pomoc po všech stránkách. Podlaha byla v podstatě jen hlína, veškeré vybavení velice skromné, oblečení taky velmi chudobné. Takže tam je veliký rozdíl mezi lidmi samotnými. Ti, kteří neubytovávají, tak nemají dům na takové úrovni, jaké je mají ti, co ano. Ti si díky turistům mohou dovolit zařídit dům tak, jak jsou turisti už třeba běžně zvyklí. A samozřejmě je tam i ta závist. Ví třeba, že někteří mají možnost ubytovat, což je pro ně přínem dost podstatný. A u těch, co neubytovávají, tak tam občas ta závist je.“

6.4.2 Společenské dopady

Jak již bylo zmíněno výše, odchod obyvatel znamená pro místní také změnu životního stylu. Lidé ve vesnicích dříve žili hodně pospolu, navzájem si vypomáhali, žili bohatý vesnický život, kdy slavili spoustu svátků. Navzájem se navštěvovali a měli mezi sebou úzké přátelské vztahy. Nicméně odchod mladých lidí z vesnic a postupné stárnutí populace má výrazný vliv na způsob života tamních obyvatel. Méně obyvatel v rozlehlých vesnicích a starší věkové složení obyvatel způsobuje, že se zde tradiční pospolitý život všech obyvatel vesnice pomalu vytrácí. Jedna z obyvatel Svaté Heleny (respondent 4) ohledně změny životního stylu uvedla: „Je pravda, že vesnice stárne a takto pomalu zůstává prázdná. Vesnice vede z důvodu odchodu mladé generace smutný život. Hodně lze ale vidět, že se změnil i styl života obyvatel. Každý si pořídil počítač, aby mohl být v kontaktu s těmi, co odešli a jsou daleko. Ale lidé pak tráví spoustu času u těch počítačů. (...) Se západním stylem života se ale také lidé k sobě začínají chovat jako na západě. Každý je samostatný a sobě postačující, začíná mizet i prostá pomoc mezi sousedy. Lidé, příbuzní na sebe nemají čas, věnují se více televizi než svým bližním a večerní návštěvy nahrazuje pravidelné kontrolování Facebooku nebo jiných sociálních sítí“.

To potvrzuje i jeden z obyvatelů Eibentálu (respondent 3): „spousta lidí si večer radši zapne televizi nebo počítač a třeba si volá s dětma nebo tak, než aby zašli do vedlejší chalupy na návštěvu. To se pak ty sousedský vztahy trochu mění. Každý si teď tak hledí

svýho. (...) *V neděli po kostele se sejdeme na pivo, ale jinak se už moc takhle ve vesnici nesetkáváme*“.

Podobně odpovídá i další z obyvatelů Eibentálu (respondent 1): *„Předtím to tady ve vesnici žilo, to se pořád něco dělo, nacvičovalo se divadlo, byly nějaký taneční večery, lidé se vzájemně scházeli, když někdo potřeboval s něčím pomoci, tak se sešli sousedi a navzájem si pomohli. Teď jak jsme tady zůstali jen my staří, tak už nemá, kdo a pro koho tady organizovat nějakou zábavu*“.

Že se způsob života obyvatel mění potvrzuje i pan Salajka: *„Já to řeknu narovinu, je to (odchod mladé generace z českých vesnic) jakási katastrofa. V těch minulých letech, kdy tam lidé žili pospolitě, kdy jeden druhému nedokázali odmítnout pomoc v nouzi. Kdy si navzájem prostě věřili a pomáhali si úplně automaticky, tak najednou tam došlo k tomu, že se jakési přirozené vazby roztrhávají*“.

S tím, jak se postupně vytrácí tradiční pospolitý vesnický život, se mění i styl oblékání. Dříve kroj běžně nosily ženy v podstatě dennodenně, dnes už se v některých vesnicích nenosí ani na nedělní mše, spíše jen na velké svátky či posvícení. Zejména mladší generace nosí kroj velmi příležitostně, jen na různé festivaly nebo slavnosti (Gesce, 2013). Také dodržování různých tradic jako je posvícení, různých zábav a dalších společenských akcí pomalu upadá. Situaci vysvětluje pan Salajka: *„v těch malých vesnicích, tam se ani moc už nedrží posvícení, nejsou tam taneční zábavy nebo jiné slavnosti. Tam to ani není pro koho připravovat, když jsou tam tance schopné tři čtyři páry. V těch větších vesnicích, třeba Svaté Heleně, Gerníku nebo Eibentále, tam ještě občas nějaká ta zábava nebo posvícení je, ale to jen díky podpoře Svazu Slováků a Čechů v Rumunsku nebo případně těch obecních úřadů. Protože ono i těch lidí, co by chtěli jít za zábavou v těch vesnicích už moc není. Ale bez té podpory Svazu nebo těch úřadů by tam už vůbec nic nebylo*“.

Jak již bylo zmíněno výše, odchod převážně mladé generace z českých vesnic způsobil, že už nemá kdo hospodařit na polích kolem vesnic. Tyto nevyužívané pozemky okolo vesnice Svatá Helena koupila energetická společnost Enel a vystavěla zde 21 větrných elektráren, které jsou ovšem v bezprostřední blízkosti vesnice. Nejbližší dokonce pouhých 300 metrů od obydlí. Již samotné plánování výstavby vyvolalo ve vesnici mnoho negativních reakcí a napětí. Místním vadil hlavně poničený ráz krajiny. Pozemky na stavbu elektráren prodávali sice hlavně ti, kteří se z vesnice odstěhovali, ale i někteří místní, což vyvolalo nepřátelskou atmosféru mezi obyvateli vesnice.

Nicméně přítomností elektráren jsou zasaženi všichni obyvatelé Svaté Heleny. Způsobují totiž nadměrný hluk, který může způsobovat zdravotní problémy nejen lidem, ale i zvířatům (Černá, 2013).

Odchod obyvatel mění i situace českého školství v rumunském Banátu. Ve všech vesnicích jsou základní školy, ve Svaté Heleně, Gerníku a Eibentále jsou i mateřské školy. Mladí už zde ale nezakládají své rodiny, a tudíž počet žáků v českých školách a školkách za poslední roky drasticky klesl. Například školu v nejmenší obci Šumici navštěvovalo před rokem 1990 dvacet až třicet žáků, dnes ji navštěvují pouze čtyři žáci (Gesce, 2013). Ve všech školách, s výjimkou té v Eibentále, se vyučuje na první stupni v češtině, na druhém stupni už pouze v rumunštině. V eibentálské škole probíhá výuka už od prvního stupně pouze v rumunštině, a to na přání většiny rodičů, kteří už ani nedoufají, že by jejich děti mohly v českých vesnicích zůstat a získat zde práci (Svoboda a Dokoupil, 2009). *„Ještě před 15-20 lety jsme tady v Eibentále měli 127 dětí školního věku, to se taky zvětšila i ta škola, aby to stačilo. (...) Teď už se některý rodiny stěhují pryč z vesnice ještě než jejich děti začnou chodit do školy. Chtějí, aby třeba rovnou začaly chodit do rumunský, protože by tam pak stejně jednou musely dojíždět“*, nastiňuje situace jeden z obyvatelů Eibentálu (respondent 2). Úbytek dětí také znamená možné zavření škol ve vesnicích a tím pádem i hrozbu ztráty jedné z posledních pracovních příležitostí, které ve vesnicích ještě existují.

Odchod mladé generace znamená pro obyvatele i citovou ztrátu. Ve vesnicích žije už jen velmi málo rodin s více generacemi. Většinou zde žije jen ta nejstarší a mladší už odešla někam pryč. Pro ty starší, kteří byli celý život zvyklí žít bohatý rodinný život, to znamená určitý pocit osamění a odloučení od svých blízkých. Toto potvrzuje i jeden z obyvatelů Eibentálu (respondent 2): *„No to víte, děti jsou pryč, manželka mi minulý rok umřela, tak už jsem tady sám. Tak je mi tady smutno. Vedle mě už je chalupa taky prázdná, tak si nemám ani s kým popovídat, tak občas takhle zajdu do hospody, ale tam už nás moc taky není. Synové mi nabízeli ať se odstěhuju za nima, ale co já bych tam dělal. Celej život žiju tady, tak tady i dožiju“*.

Podobný pohled má další respondent ze Svaté Heleny (respondent 6): *„...když děti s vnoučata odjedou zpátky, to je to tady smutný. To už jsme tady jen zase s manželkou a ty se pořád hrozně stýská. Ta pokaždý říká, ať příště přijedou na dýl, že ji to rychle uteče tady s nima. Pak se pořád vyptává, kdy zase přijedou. (...) To víte, chybí nám tady ta rodina moc. Je nám líto, že tady nežijí s náma“*.

Paní ze Svaté Heleny (respondent 4) k tomu říká: „*Ale to víte, že se mi stýská, hlavně po vnoučatech. Často si spolu voláme, ale každý rok se nemůžu dočkat až zase přijedou v létě*“.

Z rozhovorů vyplynulo, že odchod obyvatel je pro tamní komunitu opravdu problém. Osobně se jich dotýká a přináší spoustu starostí. Odchod jejich blízkých není pro ně jen citovou ztrátou, ale mnohdy znamená vážné existenční problémy. Často celý život zasvětili práci na svých polích, starali se o své stárnoucí rodiče a společně si navzájem vypomáhali, tak jak to lidé v Banátu vždy dělali. Doufali, že až zestárnou tak tu pro ně jejich děti budou a pomohou jim zajistit důstojné stáří. Na změny, které přišli v posledních letech, nebyli připraveni a na novou situaci se těžce adaptují. Při rozhovorech jsem cítila, jak je lidem opravdu líto, že vesnice, které jejich předci v těžkých podmínkách vybudovali a které považují za svůj domov, postupně zanikají. Lidé jsou zde zvyklí na těžký život, překonávání obtíží a snášení nelehkého životního údělu, tak i tuto skutečnost berou jako součást života.

6.5 Transnacionální vazby místních s lidmi mimo české vesnice rumunského Banátu

Transnacionální vazby jsou projevem velmi silného propojení mezi diasporou banátských Čechů a těmi, co odešli zpět do Česka. Pomáhají udržovat pocit, že reemigranti mají domov jak v Banátu, tak v Česku. Tyto vazby jsou také důležité pro potenciální reemigranty, neboť využití těchto vazeb a migračních sítí jim mohou výrazně pomoci v hledání ubytování, práce a při počáteční orientaci v novém prostředí. Tyto vazby mohou ale také podněcovat další české krajany k migraci do Čech, do země, která je vnímána jako země předků, kde mají své kořeny, a i po žití několik staletí v diaspoře mimo tuto zemi, ji mohou stále vnímat jako svůj domov (Kresl a Freidingerová, 2016).

Jak již bylo zmíněno výše, díky zavedení elektrického proudu do všech vesnic si mohli obyvatelé pořídit různé spotřebiče, počítače a další moderní zařízení. To zásadně změnilo způsoby komunikace, které do té doby vedli se svými blízkými, kteří žijí mimo české vesnice. Udržování kontaktů a komunikace je nyní snadnější než kdy dříve a obyvatelé vesnic si na tento druh komunikace zvykli. Dnes je již opravdu málo domácností, které nedisponují počítačem či mobilním telefonem. Všichni jsou připojeni na sociální sítě jako je Facebook nebo Skype a jsou téměř v každodenním kontaktu se

svými blízkými, kteří jsou jinde v Rumunsku, v Čechách nebo jinde ve světě. Některé rodiny banátských Čechů tak můžeme označit jako transnacionální rodiny, neboť rodina žije ve dvou státech, ale nadále spolu udržují vztahy a jsou pravidelně v kontaktu.

Jednoduchost a dostupnou elektronické komunikace také ale způsobila, že osobní návštěvy se stávají jen příležitostnou záležitostí jednou, dvakrát do roka. To potvrzuje i pan Salajka: *„Díky technickým záležitostem jsou spojeni přes počítačové sítě, takže vedou dialog, komunikují, vědí o sobě, naučili se s tímto vším pracovat, ale ten nenahraditelný kontakt tam prostě chybí. Navštěvují se pouze několikrát ročně, v průměru tak dvakrát maximálně třikrát v roce. Zbytek roku žijí v jakémsi osamocení. Někteří staří lidé, rodiče, se zkoušeli odstěhovat do Čech za dětmi, ale po několika měsících nebo někdy dokonce jen dnech se vrací zpět“.*

Všichni respondenti v rozhovorech uvedli, že využívají moderní technologie a sociální sítě pro komunikaci se svými blízkými, se kterými jsou v pravidelném kontaktu. Jak uvedla paní ze Svaté Heleny (respondent 4): *„Kontakt s těmi, co odešli z vesnice, udržují rodiny hlavně telefonicky – každý už tu dnes má mobilní telefon, a dnes i velmi často pomocí internetu, sociálních sítí – každá „teta“ nebo babička má svůj Skype účet, pomocí kterého téměř denně mluví a vidí své děti a vnoučata“.*

Podobným způsobem se svou rodinou komunikuje i respondent z Eibentálu (respondent 3): *„se synem v Čechách si voláme tak jednou týdně určitě. Občas i přes počítač, abychom viděli vnoučata. Je to jednoduchý teď, vezmu telefon a za chvilku spolu mluvíme...“.*

Co se týče osobních setkání, tak spíše přijíždějí zpět ti, co z vesnic odešli, než aby rodiče navštěvovali své děti v cizině. Četnost osobních setkání závisí hlavně na tom, kam příbuzní odešli. Ti, co se usadili ve větších městech v okolí jako je například Oršava, dojíždí za rodiči přirozeně častěji než ti, kteří odešli až do Čech. Ti přijíždí pouze dvakrát až třikrát do roka, především v letních měsících nebo na velké svátky jako jsou Vánoce či Velikonoce. To uvedla i jedna z obyvatel Svaté Heleny (respondent 4): *„Za zdejšími se odstěhovaní příbuzní jezdí docela často podívat, většina z nich do vsi přijíždí v létě, o letní dovolené, ale ves je plná hostů také o svátcích, například Vánoce a Velikonoce, to se sem vrací hlavně ti, co tu mají ještě rodiče“.*

Další obyvatel Svaté Heleny k tomu uvedl (respondent 6): *„Syn z Čech jezdí jen tak občas, je to dálka a cesta trvá dlouho. To vezme i svoji rodinu a přijedou třeba na dyl v létě, když mají vnuci prázdniny a oni dovolenou. Občas pak i třeba na Velikonoce, ale*

ne tak na dlouho. No a ten, jak bydlí v Oršavě, tak ten jezdí často. Přijede na víkend, s něčím nám tady pomůže, doveze nějaký věci z města. Tak s tím se vidáme docela často“.

Jak vyplynulo z rozhovorů, všichni dotázaní, kteří mají příbuzné v Čechách, jsou s nimi v pravidelném kontaktu. Díky elektronické komunikaci je udržování vztahů snadné a dostupné pro většinu obyvatelstva českých vesnic. Starousedlíci tak alespoň částečně mohou nabýt dojmu, že jsou jejich příbuzní stále s nimi, přestože se osobně vidí v mnoha případech pouze jedenkrát v průběhu roku.

7 Rozvojové projekty v rumunském Banátu

Jak již vyplynulo z předchozích kapitol, životní situace obyvatel českých vesnic rumunského Banátu není nijak jednoduchá. Vesnice se nachází v nevýhodné podhorské poloze, daleko od ostatních městských center i od sebe navzájem, postupně se na zdejších polích snižuje vrstva ornice a tím pádem úrodnost půdy. Je zde těžko dosažitelná lékařská péče, nedostatek pracovních příležitostí, což vede k odchodu mladé generace z oblasti. Česká vláda se snaží obyvatelům pomáhat už od poloviny 90. let minulého století, kdy například v roce 1995 vyčlenila 30 milionů korun na rozsáhlý program zlepšení životních podmínek českých komunit v Rumunsku. Ve finanční podpoře projektů pokračovala i v novém tisíciletí, kdy objem prostředků vyčleněných českou vládou přesáhl 50 milionů korun. Mohla se tak zrekonstruovat většina příjezdových cest do vesnic nebo vystavět či opravit budovy škol. V posledních letech česká vláda finančně podporuje především projekty zaměřené na rozvoj aktivit, které by pomohly získat nové zdroje obživy místo ztracený pracovních míst v dolech. Jsou to projekty jako např. podpora rozvoje agroturistiky v oblasti nebo zprostředkovávání drobných investic (Svoboda a Dokoupil, 2009). Pomoc krajanům však neposkytuje pouze česká vláda. Své aktivity zde rozvíjí i neziskové organizace jako je například největší česká nezisková organizace Člověk v tísni, Oblastní charita Hodonín a mnoho dalších. Aktivity výše zmíněných organizací jsou více přiblíženy v následujících odstavcích.

7.1 Aktivity organizace Člověk v tísni

Tato organizace zde od roku 2005 rozvíjí program s názvem „Rumunsko: Udržitelná obživa a životní prostředí“. Vizí tohoto programu je šetrný cestovní ruch, který se řídí zásadami trvale udržitelného rozvoje. Podle Člověka v tísni představuje tento druh cestovního ruchu nejlepší a nejefektivnější ekonomickou variantou obživy krajanů v Banátu. Vyžaduje jen minimální zaškolení a nevelké investice do vesnických stavení. Organizace také spravuje internetový portál www.banat.cz, který slouží jako zdroj informací o českých vesnicích. Poskytuje informace pro turisty či informuje o aktuálním dění ve vesnicích. Mezi další aktivity organizace patří i zajištění provozu informačního centra na telefonu a internetu, organizace každoročního festivalu české kultury v jedné z krajanských vesnic nebo školení pro rodiny zapojené do poskytování služeb turistům. Všechny tyto projekty mají dlouhodobý charakter a při

jejich realizaci se Člověk v tísní snaží o zachování co největšího množství kulturních hodnot spojených s českou minulostí (Člověk v tísní, 2019).

7.2 Aktivity Oblastní charity Hodonín

Oblastní charita Hodonín působí v oblasti od roku 2006, kdy byla pověřena Charitou ČR koordinací rozvojové pomoci v Rumunsku. Tato organizace se soustřeďuje především na zmírnění sociálních problémů a dopadů odchodu mladých z vesnic. Za dobu její působnosti se tak například podařilo ve vesnicích zajistit pečovatelskou službu nebo celkově zrekonstruovat a vybavit Dům sociálně zdravotních služeb ve Svaté Heleně (Salajka, 2015). Organizace pomáhá s vybavením škol a školními potřebami, starým lidem poskytuje nezbytné léky a zdravotní pomůcky, pro sociálně slabé seniory a rodiny zajišťuje dodávky trvanlivých potravin, hygienických potřeb nebo ošacení. Pravidelně vysílá do oblasti lékařské a zubařské týmy. Každoročně také do oblasti uskutečňuje výjezdy za účelem převozu humanitární pomoci, v roce 2018 se jednalo o celkem čtyři transporty (Oblastní charita Hodonín, 2019).

Existuje mnoho dalších iniciativ, organizací nebo i malých skupinek nadšenců, kteří se aktivně podílejí ať již na šíření povědomí o českých vesnicích v rumunském Banátu nebo se přímo v oblasti angažují. Mezi takové bychom mohli zařadit například organizátory Festivalu Banát, který se v létě každoročně koná v Eibentalu. Cílem festivalu je dát místním možnost přivýdělnku a současně propagovat oblast jako unikátní turistickou destinaci. Podle organizátorů si někteří místní během festivalu vydělají i na několik následujících měsíců (Lioliasová a Tomášek, 2018). Mezi další aktéry, kteří se snaží rozvíjet udržitelný agroturismus v oblasti, můžeme zařadit i cestovní kancelář CK Kudrna. Zakladatel této kanceláře Vilém Dvořák pomáhal krajanům už od začátku 90. let minulého století, kdy do vesnic vozil základní domácí, hygienické potřeby nebo léky. V současné době každoročně pořádá několik poznávacích zájezdů do oblasti, přičemž všichni účastníci jsou ubytováni u místních. Pro některé místní to tak znamená zajištění pravidelného sezónního přivýdělnku (CK Kudrna).

Všichni výše zmínění aktéři mají velmi podobné cíle. A to jednak pomoci krajanům v jejich nelehké finanční a životní situaci, dopřát obyvatelům klidné a důstojné stáří nebo snaha o udržení jedinečné kultury v oblasti. Možná právě díky těmto aktivitám české vesnice v rumunském Banátu časem nezaniknou.

Závěr

Banát je historická oblast, která se nachází v jihovýchodní Evropě. Její největší část leží v Rumunsku, kde se u srbských hranic poblíž Dunajské soutěsky nachází posledních šest českých vesnic – Eibentál, Bígr, Rovensko, Gerník, Svatá Helena a Šumice. Krajina kolem nich je velice hornatá. Donedávna tak byly vesnice jen stěží dostupné od hlavní cesty. Dodnes je zvláště v zimním období přístup do odlehlých vesnic velice náročný a občas díky vydatné sněhové pokrývce zcela nemožný.

Češi se do oblasti začali stěhovat koncem 18. století. Situace v Českých zemích byla bezútěšná. Proto se několik set rodin rozhodlo v průběhu celého 19. století podniknout náročnou cestu s nejistým koncem do odlehlé, zcela neobydlené oblasti na hranici Rakouska-Uherska a Osmanské říše. První kolonisté zde našli jen hluboké lesy. Vše museli vybudovat od úplných základů. V některých oblastech se potýkali s nedostatkem pitné vody a jiných zdrojů, v jiných propukly epidemie nemocí. Banátští Češi však dokázali všechny tyto těžkosti překonat a vybudovali zde nádherné prosperující vesnice obklopené divokou přírodou.

Oblast je unikátní i z důvodu, že tato česká diaspora si zde dokázala po 200 let udržet své původní zvyky i jazyk a za celou dobu své existence nepřejala žádné z rumunských či srbských prvků. I proto jsou dnes obyvatelé vesnic nazýváni banátskými Čechy a jedná se o jednu z nejvíce homogenních diaspor v celé Evropě. Lidé zde dodnes plynně hovoří česky, dodržují tradice a zvyky, které mají především duchovní charakter. Víra pro banátské Čechy vždy představovala a stále představuje důležitou součást jejich života. Stejně tak uchování tradičních řemesel, která se předávala z generace na generaci. Dodnes jsou tak ve vesnici kolaři, nůšaři, kováři či krejčí. Obyvatelé se přizpůsobili i izolovanosti vesnic a stali se velice soběstačnými. Na polích dokázali vypěstovat téměř vše, co potřebovali. Každá rodina měla i své hospodářství. Zemědělství spolu s hornictvím vždy představovalo dva hlavní způsoby obživy. Vesnice se tak stále rozvíjely, rozšiřovali a počet obyvatel nadále stoupal.

V posledních letech však oblast trápí několik problémů. Jeden z nejtěživějších je trvalý odchod obyvatel. V průběhu vývoje je zaznamenáno jen pár výrazných poklesů v počtu obyvatel českých vesnic. Byly způsobeny převážně historickými událostmi, které proměnily demografický vývoj nejen této oblasti ale celé Evropy, například první světová

válka, s ní související rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa. Někteří krajané se tak navrátili zpět do své původní domoviny. Další reemigrační vlna, která následovala v přímé návaznosti na konec druhé světové války, spolu s tímto konfliktem znamenala velký populační pokles v českých vesnicích. K reemigraci zpět do Čech se rozhodlo přes tisíc krajanů. Třetí reemigrační vlna nastala po roce 1989, kdy v obou zemích došlo ke zhroucení totalitních režimů. Druhá a třetí reemigrační vlna ovlivnily populaci banátských Čechů více i z důvodu existence migračních sítí mezi reemigranty a původní komunitou. Tyto sítě tak výrazně usnadnily potenciálním reemigrantům návrat do vlasti. Obyvatelé z vesnic neodcházejí pouze zpět do Čech, ale mnoho z nich se díky perfektní znalosti rumunštiny usadí v jiných městech Rumunska. Stále si však uchovávají svoji kulturu a udržují mnohastranné společenské vztahy s původní komunitou.

Za posledních 30 let klesl počet obyvatel v českých vesnicích asi o dvě třetiny. Důvodů, proč dnes vesnice opouští takové množství obyvatel, je mnoho. Dvě příčiny však převažují nad všemi ostatními. První a nejvýraznější ze všech je nedostatek pracovních příležitostí. Po ukončení důlní činnosti v oblasti dnes prakticky neexistují možnosti, kde si zajistit stálý peněžní příjem. Někteří jezdí za prací do větších měst v okolí, většina obyvatel však neměla jinou možnost než se za prací odstěhovat jinam. Život ve vesnicích nikdy nebyl jednoduchý a znamenal mnoho těžkostí. Proto dnes mnoho lidí volí snadnější způsob života ve městech, kde jsou snadno dostupné všechny výhody, které městský moderní způsob života přináší. Tato vysoká míra emigrace však obyvatelům, kteří ve vesnicích nadále zůstávají, přináší mnoho životních změn a často i problémů. Kvůli nedostatku pracovních příležitostí odcházejí z vesnic především mladí lidé a ve vesnicích tak zůstávají jen starší obyvatelé převážně důchodového věku. To představuje narušení rodinné soudržnosti, která zde byla vždy důležitou součástí života tamních obyvatel. Obyvatelé zde žili z toho, co si sami vypěstovali a bylo samozřejmé, že děti zajišťovaly své rodiče, kteří už nezvládali těžkou práci na polích. Nyní už mnohdy není nikdo, kdo by pole obdělával, obyvatelé tak přišli o velkou část své soběstačnosti a musí si stále více základních potravin kupovat. Někteří z nich však celý život pracovali jen na polích a starali se o hospodářství. Nemají tak nárok na žádnou státní podporu jako ti, kteří byli zaměstnáni v dolech. Někteří obyvatelé se tak mnohdy ocitají ve finanční a materiální nouzi. Odlišná situace je u obyvatel, kteří mají možnost si přivydělat pomocí agroturistiky, která představuje důležitý příjem mnoha domácností. Emigrace z vesnic má kromě výše zmíněných ekonomických dopadů i mnoho dopadů společenských. Lidé

ve vesnicích žili dříve hodně pospolu, navzájem si vypomáhali a žili bohatý vesnický život. Méně obyvatel v rozlehlých vesnicích a starší věkové složení způsobuje, že se tento pospolitý život obyvatel pomalu vytrácí. Už zde nemá kdo organizovat různé zábavy nebo kulturní večery. Lidé se tak už tolik neschází a večery mnoho z nich tráví u počítače či sledováním televize. Spolu s emigrací se mění i vzhled vesnic. Mnoho domů je dnes opuštěných, další jsou pronajímány turistům nebo je skupují Rumuni, kteří je poté využívají jako letní chalupy. Tím se částečně mění i národnostní složení vesnic a přibývá obyvatel, kteří nejsou české národnosti.

Ve vesnicích je dnes už jen velmi málo rodin, které jsou kompletní. Odchodem svých dětí a příbuzných jich je zde zasažena většina. Pro krajany to znamená velkou citovou ztrátu, po celý život byli zvyklí žít s rodinou pohromadě, navzájem si vypomáhat a být sobě na blízku. Přestože se jim pomocí hojně využívaných sociálních sítí daří udržovat transnacionální vazby, je to podle jejich zvyklostí neuspokojivé. Problém představuje i značná vzdálenost mezi rumunským Banátem a Českou republikou. Rodiny se tak během roku setkají velmi zřídka, a i pravidelná komunikace přes Facebook či Skype nemůže nahradit osobní kontakt.

Současný trend emigrace tak nezvratně vede k postupnému zániku českých vesnic, k zániku této unikátní oblasti. Mnoho organizací i jedinců si tento fakt uvědomuje a snaží se tamní komunitě pomoci. Nejrozsáhlejší aktivity zde vykonává organizace Člověk v tísni, která se zaměřuje převážně na rozvoj udržitelného turismu. Mezi další významné organizace působící v oblasti patří Oblastní charita Hodonín, která se soustředí hlavně na zmírnění sociálních problémů a dopadů emigrace z vesnic. Zajišťuje zde pečovatelskou službu, starým lidem poskytuje nezbytné léky či zdravotní pomůcky. Do oblasti pravidelně zasílá materiální pomoc a lékařské týmy. Možná právě díky těmto organizacím a lidem, kterým není osud českých osad lhostejný, zůstává naděje, že české vesnice v rumunském Banátě zcela nezaniknou.

Použité zdroje

AUERHAN, Jan (1921): *Čechoslováci v Jugoslavii, v Rumunsku, v Maďarsku a v Bulharsku*. Praha: Melantrich

BASCH GREEN, Linda, Cristina BLANC SZANTON a Nina SCHILLER GLICK (1994): *Nations unbound: transnational projects, postcolonial predicaments, and deterritorialized nation-states* [online]. Londýn: Routledge, [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/31692104_Nations_unbound_transnational_projects_postcolonial_predicaments_and_deterritorialized_nation-states_LG_Basch_NG_Schiller_C_Szanton_Blanc

Collins English Dictionary (2019): [online] [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/remigration>

COSTACHIE, Silviu, Elena BOGAN, Ionica SOARE a Adela BARAKOVA (2011): Czech Minority in Banat - Romania: A Social Geography Survey. *Geographica Pannonica* [online]. 15, č. 1, s. 7-14 [cit. 2019-02-17]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/319392121_Czech_minority_in_Banat-Romania_A_social_geography_survey

CK Kudrna (2019): *Vilém Dvořák sen.* [online] [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.kudrna.cz/pruvodce/91-dvorak-vilem-sen.html>

ČERNÁ, Michaela (2013): Banát zaplavily větrné elektrárny, obyvatelé mají zdravotní problémy. *Lidové noviny* [online] [cit. 2019-03-12]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/cestovani/aktuality/banat-zaplavily-vetrne-elektrarny-obyvatele-maji-zdravotni-problemy.A130419_112033_aktuality_mc

Člověk v tísni. Rumunsko (2019): Udržitelná obživa a životní prostředí: Rozvoj šetrného cestovního ruchu. *Člověk v tísni: Humanitární a rozvojová pomoc* [online] [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/co-delame/humanitarni-a-rozvojova-pomoc/rumunsko/udrzitelna-obziva-a-zivotni-prostredi>

DANIEL, Ondřej (2009): *Virtuální primordialismus: transnacionální sítě a kulturní produkce diaspory (příklady Bosňáků a Kabyků)* [online]. 113-126 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: https://migraceonline.cz/doc/virtualni_primor.pdf

DRBOHLAV, Dušan a Zdeněk UHEREK (2007). Reflexe migračních teorií. *Geografie* [online]. 112, č. 2, 125-141 [cit. 2019-02-19]. Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/ksgrrsek/illegal/clanky/Uherek-Teorie.pdf>

FAIST, Thomas (2010): *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods* [online]. Amsterdam: Amsterdam University Press, 360 s. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/j.ctt46mz31.4?refreqid=excelsior%3Ac34902c63dc3726db e68505adcd5594d&seq=5#metadata_info_tab_contents

FRANC, Aleš (2010): *Soudobé poznatky a teoretické přístupy k migraci* [online]. [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/g/9445/SOUDOBE-POZNATKY-A-TEORETICKE-PRISTUPY-K-MIGRACI.html/>

GECSE, Desideriu (2013): *Historie českých komunit v Rumunsku*. Praha: Herrmann & synové

HENDL, Jan (2016): *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál

HENDL, Jan (2016): *Kvalitativní výzkum v pedagogice* [online]. 1-13 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/267848497_KVALITATIVNI_VYZKUM_V_PEDAGOGICE

HEROLDOVÁ, Iva (1983): Čeští reemigranti z rumunského Banátu. *Český lid - Etnologický časopis*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd, 73, č. 4

ILLINITCHI PROCHÁZKOVÁ, Cristina (2010): Vybrané teorie migrace a jejich význam při vytváření migračních politik. *Acta Oeconomica Pragensia* [online]. Praha: University of Economics, 2010, s. 3-25 [cit. 2019-02-19]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/294280983_Vybrane_teorie_migrace_a_jejich_vyznam_pri_vytvareni_migracnich_politik

Institutul National de Statistica (INSSE) (2012): *Romanian Population and Housing Census 2011: Ethnic structure of Romania's stable population* [online]. Bucharest, s. 5-6 [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <http://www.insse.ro/cms/files/statistici/comunicate/alte/2012/Comunicat%20DATE%20PROVIZORII%20RPL%202011e.pdf>

International Organisation for Migration (IOM) (2019): *Key Migration Terms* [online] [cit. 2019-02-18]. Dostupné z: <https://www.iom.int/key-migration-terms#Migration>

KING, Russell (2008): *Atlas lidské migrace*. Praha: Mladá fronta

KOCMAN, Josef (2011): *Vyprávění o Banátu: povídání s Janem*. Marčovice: Euroservice 1999

KRESL, Zdeněk a Tereza FREIDINGEROVÁ (2016): Transnacionální praktiky, ancestral return a adaptace rumunských Čechů přesídlených do Česka po roce 1989. *Český lid - Etnologický časopis*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd, 103(2)

LIOLIASOVÁ, Pavla a Vojtěch TOMÁŠEK (2018): *Hudební koncerty i pomoc chudým krajanům. Na festival Banát vyráží vlak se skoro 1300 cestujícími* [online] [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/kultura/hudba/festival-banat-vlak-rumunsko_1808141040_jgr

MUNRO, Gayle (2016): Transnationalism. *The State of Nationalism*[online]. [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://stateofnationalism.eu/article/transnationalism/>

NEŠPOR, Zdeněk R. (2002): *Reemigranti a sociálně sdílené hodnoty: prolegomena k sociologickému studiu českých emigračních procesů 20. století se zvláštním zřetelem k západní reemigraci 90. let* [online]. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, [cit. 2019-02-25]. Sociological papers. ISBN 80-733-0017-6. Dostupné z: https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/186_st-02-04-apro_tisk.pdf

Oblastní charita Hodonín (2019). *Zpráva o realizaci projektu: Zajištění zubní péče v Banátu, Rumunsko 2018*. Hodonín

SAMERS, Michael a Michael COLLYER (2017): *Migration*. New York: Routledge

SALAJKA, Václav (2015): *Pomoc Oblastní charity Hodonín českým vesnicím v rumunském Banátu*. Hodonín

SECKÁ, Milena (1995): *Češi v rumunském Banátu*. V *Český lid* č. 8, Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR

SKOŘEPA, Petr (2008): *Současné problémy v obci Svatá Helena. Krajané v českých vesnicích rumunského Banátu: Svatá Helena* [online]. [cit. 2019-01-18]. Dostupné z: <http://www.svata-helena.eu/obecni-problemy.htm>

SCHEUFLER, Vladimír, Jaromír JECH, Milena SECKÁ a Olga SKALNÍKOVÁ (1992): *České vesnice v rumunském Banátě*. V *Češi v cizině* 5, Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV

SVOBODA, Jaroslav a Ivo DOKOUPIL (2009): *Banát: Turistický a vlastivědný průvodce českým Banátem*. Brno: Kudrna

SZALÓ, Csaba (2007): *Transnacionální migrace: Proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury

ŠIMŮNEK, Robert (2008): *Regiony: Časoprostorové průsečíky*. Praha: Historický ústav AV ČR

UHEREK, Zdeněk, Šárka OŠTÁDALOVÁ, Věra HONUSKOVÁ a Vladislav GÜNTER (2016): *Migrace: Historie a současnost*. Ostrava: PANT

UHEREK, Zdeněk (2011): *Češi v Bosně a Hercegovině: Antropologické pohledy na společenský život české menšiny v zahraničí*. Praha: Etnologický ústav AV ČR

United Nations (UN) (2017): *The International Migration Report* [online]. s. 3-4 [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: <https://www.un.org/development/desa/publications/international-migration-report-2017.html>

URBÁNEK, Radim (2003): *Češi v rumunském Banátu*. Vysoké Mýto: Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě

VACULÍK, Jaroslav (2014): *Reemigrace a repatriace Čechů a Slováků po první světové válce*. Brno: MU Brno

Přílohy

Příloha č. 1

Základní rámec otázek kvalitativního výzkumu pro respondenty z českých vesnic

- 1) Co považujete za hlavní příčiny (impulsy) emigrace obyvatel z vesnic?**
- 2) Co by podle Vás pomohlo k udržení obyvatel v oblasti?**
- 3) Má tento proces podle Vás nějaké dopady na vesnice a život obyvatel?**
Popřípadě jaké jsou podle Vás negativní/pozitivní dopady?
- 4) Změnil se v posledních letech Váš styl života v souvislosti s masivním odchodem obyvatel?**
- 5) Jaký vliv má tento proces na vesnici, jak se díky tomu vesnice proměnila/proměňuje?**
- 6) Pozorujete v posledních letech změnu ohledně míry emigrace? V jakých obdobích podle Vás odcházelo nejvíce obyvatel? Čím to bylo způsobeno?**
- 7) Jaká je současná situace? Vrací se někteří zpět do vesnic?**
- 8) Jste stále v kontaktu s těmi, co se odstěhovali z vesnic pryč? Popřípadě jak s nimi udržujete kontakt? Jak často jste s nimi v kontaktu? Jak často se osobně vidíte? Jak často přijíždí na návštěvu do vesnice?**
- 9) Je pro Vás snadné být v kontaktu s těmi, co odešli?**
- 10) Jak vidíte budoucnost českých vesnic v Banátu?**

Příloha č. 2

Základní rámec otázek kvalitativního výzkumu pro pana Václava Salajku

- 1) Jaké jsou podle Vás hlavní příčiny emigrace obyvatel z vesnic?**
- 2) Co by podle Vás pomohlo k udržení obyvatel v oblasti?**
- 3) Co to znamená pro tamní komunitu? Přináší to nějaké problémy či výhody pro obyvatele vesnic?**
- 4) Změnil se nějak život a životní styl místních v souvislosti s odchodem obyvatel z oblasti?**
- 5) Proměnila se vesnice a vesnické vztahy v souvislosti s tímto procesem?**
- 6) Jak udržují kontakt se svými příbuznými, co odešli?**
- 7) V jaké oblasti OCH Hodonín v Banátu působí? Na co se převážně zaměřujete?**
- 8) Jaké jsou Vaše konkrétní aktivity v oblasti?**
- 9) Jak vidíte budoucnost českých vesnic v Banátu?**

